

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО МУХАНДИСЛИК-ТЕХНОЛОГИЯ ИНСТИТУТИ

**«Енгил саноат технологиялари »
кафедраси**

А.С.Саидова

**«Тикув, трикотаж ва зардўзлик
буюмларни ишлаб чиқариш жиҳозлари»
фанидан**

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

(5-МАВСУМ)

5111000-Касб таълими(5321600-Енгил саноат технологиялари ва жиҳозлари) йўналиши бўйича таҳсил олаётган бакалавр талабалар учун мўлжалланган

Тузувчи:

«Енгил саноат технологиялари »
кафедраси асистенти Сайдова А.С

Тақризчилар:

«Енгил саноат технологиялари »
кафедраси доценти, Faфурова Н.Т
Бухоро шаҳар “Нилуфар-95” МЧЖ
директори Ҳикматов Н.И

« Тикув, трикотаж ва зардўзлик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари »
фанидан маъруза матни «Енгил саноат технологиялари » кафедрасининг
2019 йил, _____ -сонли йиғилишида мухокама қилинган ва
баённомага асосан чоп этиш учун институт услугубий кенгаши мухокамасига
тавсия этилган.

Бух.МТИ услугубий кенгашининг 2019 йил, _____ -
сонли баённомасига асосан фойдаланишга яроқли деб ҳисоблансин ва кўп
нусхада чоп этишга рухсат этилсин.

Мундарежа:**бет**

- 1 Кириш. Тикув, трикотаж ва зардўзлик буюмларини ишлаб чиқариш жихозлари ҳақида умумий маълумот. Тикувчилик машиналари тарихи.....
- 2 Тикув машиналаридаги техника хавфсизлиги ва меҳнат муҳофазаси.....
- 3 Тикув машиналари турлари ва синфланиши.....
- 4 Тикув машиналаридаги асосий механизм ва узеллар.....
- 5 Икки ипли моки баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар...
- 6 Занжирсимон баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар.....
- 7 Синиқ баҳяқаторли тикув машиналари.....
- 8 Яширин баҳяқаторли тикув машиналари.....
- 9 Йўрмаб тикиш машиналари.....

5- Мавсум 1 – МАЪРУЗА

КИРИШ. ТИКУВ, ТРИКОТАЖ ВА ЗАРДЎЗЛИК БУЮМЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ЖИХОЗЛАРИ ҲАҚИДА УМУМИЙ МАЪЛУМОТ. ТИКУВЧИЛИК МАШИНАЛАРИ ТАРИХИ.

РЕЖА:

1. Тикув машиналарининг ривожланиш тарихи.
2. Тикув машиналарининг сифати ва пухталиги. Эстетика ва эргономика
3. Тикув машиналарининг турлари. Тикув машиналарининг асосий ишчи органлари.
4. Бахялар ва бахяқаторлар. Машина иғналари ва уларнинг турлари

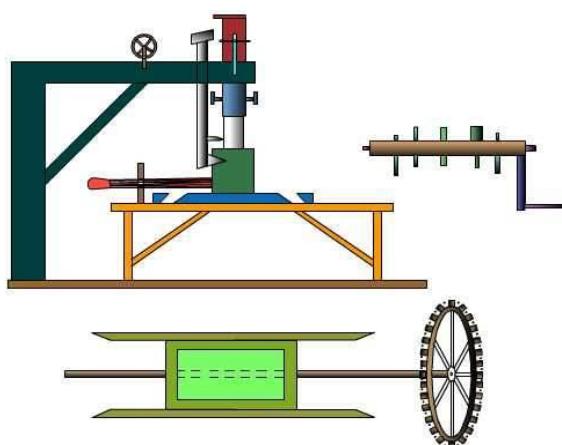
Фойдаланилган адабиётлар:

1. К.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Таянч иборалар: машина, бахя, бахяқтор, пухталиги.

Тикув машинасининг дастлабки кўринишлари Леонардо да Винчининг лойиҳаларида акс этган. ХВИ аср охириларида, англиялик Уилям Ли бир ипли занжирсимон бахяли тўқима-тикиш машинасини кашф этди.

1755 иили Карл Вейзентал қўлда бажариладиган қавиқлардан нусха кўчирувчи тикув машинасини яратади.

1.1-расм. 1790 иили Томас Сент томонидан яратилган дастлабки тикув машинаси

Хозирги пайтда ҳам бир қатор фирмаларда қўлда бажариладиган қавиқларга ўхшаш бахя ҳосил қилиб тикувчи машиналар ишлаб чиқарилмоқда. Бу машиналарда тери маҳсулотлари, пояфзал ва қўлқопларни ўзгартириш ва газламани суриш қурилмалари мавжуд бўлган.

1829 йили франсуз Бартоломея Тимоне юқоридаги машиналардан мұккаммалроқ бир ипли занжирсімон баҳыли тикув машинаси асосида ҳарбий кийим тикишга мүлжалланған 80 та тикув машинасини яратған. 1834 йили Америкалик Уолтер Хант устки ва остки иптар құлланилған бириңчи моки баҳыли тикув машинаси яратған. Бу машинада остки ипни таранглигини созлаш қурилмаси бўлмаганлиги сабабли, сифатли баҳяқатор олиш имкони йўқ эди. 1843 йили Америкада Бенджамин Бин томонидан ёйсімон шаклдаги игнали тикув машинаси яратилған. 1845 йили АҚШда эллиос Хоу моки баҳыли тикув машинаси учун патент олди. Бу машинада газлама вертикал тарзда сурувчи ричаг илдиргичларига саншиб қўйилар ва фақат тўғри йўналишда сурилар эди. Унинг букик игнаси горизонтал текисликда ҳаракатланар, тўқув станоги мокисига ўхшаш мокиси эса илгариланма-қайтма ҳаракатланар эди. Булардан кейинги қашфиётчилар тикув машиналарини янада такомиллаштирилар. А. Вилсоннинг (1850 йил), И. Гиббснинг ва И. Зингернинг (1851 йил) дастлабки машиналарида игна вертикал ҳаракатланар, тепки билан бостириб қўйилған газлама эса горизонтал платформада ҳаракатланар эди. Олдин бу машинада газламани тўхтаб-тўхтаб суріб турадиган тишли ғилдиракча бўлган, кейинчалик эса унинг ўрнига тишли рейка ўрнатилған. Худди шу даврда америкалик Гробер ва Бекерлар икки ипли занжирсімон баҳыли тикув машинасини яратдилар. Бу машинада устки ип вертикал илгариланма-қайтма ҳаракатланувчан тўғри игнадан, остки ип эса горизонтал ҳаракатли букик игнадан узатилар эди. 1858 йили "Вилкоқк - Жибсс" фирмаси айланма ҳаракатланувчан икки ипли занжирсімон баҳыли тикув машинасини ишлаб чиқара бошлади. Шу даврдан бошлаб инглиз Томас эйт, германиялик Вилли Пфафф ва Детон Науман, швед Хускварно ва бошқаларнинг тикув машиналарини ишлаб чиқарувчи, лойихалаш ва такомиллаштириш ишлари билан шуғулланувчи фирмалари ташкил этилади. 1870 йилдан бошлаб Япония, Россия ва бошқа давлатларда "Зингер" фирмаси йиғув устахоналарини ташкил этади. Бу устахоналарда четдан келтирилған деталлардан тикув машинаси йиғилар эди.

Ўтган асрнинг 30-50 йилларида АҚШ, Буйўқ Британия, Германия ва Франсия давлатларидан тикув машиналарига 30 дан ортиқ патент олинған ва катта ҳажмда ишлаб чиқарила бошланған.

Жаҳон миқёсида тикувчилик машинасозлиги. Ҳозирги вақтда жаҳонда тикув машиналарини ишлаб чиқарувчи 100 дан ортиқ фирма ва корхоналар мавжуд. Шулардан энг йирик фирма ва машинасозлик корхоналари ҳақида тўхталамиз. "Зингер" машинасозлик фирмаси ташкил қилинганидан ҳозирга қадар асосан тери ва тикувчилик маҳсулотларини тайёрлашга мүлжалланған моки баҳыли майший ва саноат тикув машиналарини ишлаб чиқарайти. "Штробел" (Германия) фирмасининг 200 дан ортиқ турли типдаги кўринмас чок ҳосил қилиб тикувчи машиналари кўп давлатларда жумладан, мамлакатимиз енгил саноати корхоналарида кенг қўлланилмоқда. Занжирсімон баҳыли тикув машиналари Америкада "Юнион Спетсиал", ярим автоматик равишда ишлайдиган тикувчилик саноати машиналари эса "Рисс" фирмаларида ишлаб чиқарилиши йўлга қўйилған. "Римолди" (Италия) фирмасида ишлаб чиқарилаётган бир, икки ва кўп ипли занжирсімон баҳыли такомиллаштирилған, автоматик бошқарувли ва мураккаб технологик жараёнларни бажарувчи маҳсус тикув машиналарида тикиш сифатини назорат қилувчи электрон қурилмалар ўрнатилған. "Торрингтон" фирмасида эса барча кўринишдаги тикув машиналари учун игналар тайёрланади. Кейинги 25-30 йил ичида Японияда тикувчилик саноати машинасозлиги анча ривожланди. "Ямото", "Жуки", "Кансай Спетсиал", "Сейко" фирмаларида пневматик ва электроник механикавий қурилмали автоматик ва яримавтоматик машиналар, автоматик бошқарувли тизимлар катта ҳажмда ишлаб чиқарилаётти. "Жуки" фирмаси занжирсімон баҳыли йўрмаб-тиши машиналари барча турдаги газламаларни сифатли тикишга мүлжалланған бўлиб, уларда

техник ва технологик талабларга жавоб берувчи қўшимча механизм ва курилмалар қўлланилган.

Тикув машиналарининг белгиланиши. Ҳозирги пайтда фирма ва заводларда ишлаб чиқарилаётган тикув машиналари рақамлар ва ҳарфлар билан белгиланади. Бу рақам ва ҳарфлар орқали машиналарнинг техникавий ва технологик параметрларини аниқлаш мумкин. Россиядаги Подольск тикувчилик машинасозлик корхонаси майший тикув машиналари синфи бир рақамли, саноат тикув машиналари эса икки рақамли тартибда белгиланган (масалан, 2, 22, 26, 51 ва ҳоказо). Агар шу машиналар асосида бошқа варианtlари яратилган бўлса, уларни 22-А, 22-Б, 26-А, 51-А русумли тикув машиналари, деб ҳарфлар қўшиб белгиланар эди. Кейинчалик янги яратилган ёки такомиллаштирилган машиналар варианtlарига эса 2 рақамидан бошланган тартиб номери ва 8 рақамини кушиб белгилашга қарор қилинган. Масалан: 1276-1, 1276-2 ёки 823, 1823, 2823, 3823 ва ҳоказо. Айрим ҳолларда моки баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи икки игна) Енгил саноати машинасозлик корхонаси ҳам ўз тикув машиналарига шу йўсинда куйидагича белгилашлар қўйган: моки баҳяли тўғри баҳяқатор юритадиган 97-А русумли тикув машинаси; остки газламадан салқи ҳосил қиласидиган 297 русумли тикув машинаси; газлама четини қирқишига мўлжалланган 397-М русумли тикув машинаси; материални дифферентсиал сурувчи 697 русумли тикув машинаси ва ҳоказо. Ростов-Дон енгил машинасозлик заводи ўзининг тикиш ва йўрмашга мўлжалланган машиналарини вазифасига кўра рақам ва ҳарфлар билан белгилайди (масалан, 408-АЕМ, 508-М ва ҳоказо)."Пфафф" (Германия) фирмаси тикув машиналари 22 та рақамли белгиланишга эга. Масалан, 142-732/09-263/02-900/05 БС x 10 тикув машинаси белгиланиши қуйидагича тақлил қилинади: (1)-икки ипли моки баҳя ҳосил қилиб тикувчи, (4)-текис платформали, (2)-тебранма ҳаракатланувчи игнали, газламани остки рейка орқали сурувчи икки игнали, (732/09)- газлама четини қирқувчи курилмали, (263/02)-чўнтак тикувчи курилмали (900/05)-ипни қирқувчи пичоқли, (Б)-қалинликдаги (С)-турдаги газламани тикувчи машина ҳисобланади. Игналар орасидаги масофа 10 ммга teng. «Жуки» фирмаси (Япония) тикув машиналари олдин ҳарфлар кейин рақамлар билан белгиланган. Масалан: ДЛН-5410Х-6-W/ЕС-321/АК-34 моки баҳяли тикув машинаси белгилари фирманинг маҳсус каталогларидан куйидагича аниқланади. ДЛН-5410 тикув машинаси модели, Н- оғир материалларни тикишга мўлжалланган, 6-ипни автоматик қирқиши механизмили, W-устки ип четлатгичи бор. ЕС-321-електрон бошқарув системали, АК-34 тепкини автоматик кўтарувчи қўшимча механизмили машина."Текстима" (Германия) машинасозлик бирлашмасида ишлаб чиқариладиган тикув машиналари икки гурух рақамлар билан белгиланади. Масалан, 8332/3355 русумли тикув машинасида 8332-синфий белгиси ҳисобланса, 3355-техникавий ва технологик маълумотларини билдиради, яъни (3)-моки баҳяли, ипни найчага ўраш механизмили, (3)-газламани остки суриш ва газламанинг чеккасини кесувчи пичоқ механизмили, (5)-ипни қирқувчи, игна ҳолатини таъминловчи, тепкини кўтариш ва тушириш механизмили, (5)-қалинлиги 5 мм гача бўлган газламани тикувчи машина эканлигини англатади.

Ватанимиз тикувчилик корхоналарида "Минерва" (Чехословакия) фирмаси синиқ баҳяқатор билан тикиш машиналари, "Паннония" фирмаси дазмоллаш пресслари, "Пфафф", "Адлер", "Джуки" (Япония) фирмалари ҳар хил турдаги тикув машиналари "Штробел" фирмаси - кўринмас чок ҳосил қилиб тикувчи, Россия ва Белоруссия енгил машинасозлик заводларида ишлаб чиқарilaётган универсал ва маҳсус вазифали тикув машиналари кенг қўлланилмоқда.

Тикув машиналарининг сифати ва пухталиги. Эстетика ва эргономика. Машина сифати, унинг белгиланган вазифани бажаришдаги ишлаш даражасини билдиради. Машина сифати ҳақида фикр юритилганда, унинг пухталиги, инкорсиз ишлашлиги, умрбоғийлиги ва таъсирга лойиқлиги тушунилади. **Пухталик** - бу машинани белгилаб берилган функцияси бўйича ўрнатилган муддат давомида тўхтовсиз ишлашидир. Инкорсиз ишлатиш деганда машинанинг ўрнатилган вақт мобайнида ўзининг ишлаш

қобилиятини сақлаб қолишлиги тушуnilади. **Умрбогийлик**-машинанинг таъмирлаш муддатлари оралиғида ўзининг ишлаш ва иш қобилиятини сақлаб қолишилигидир. Ишга қобилияти машина деганда, белгиланган функцияни бажариш давомида техник талабларга жавоб беришшилиги тушуnilади.

Масалан: тикув машиналарида уларнинг сифатли баҳя ҳосил қилишлиги, технологик жараённинг түғри бажарилиши, моки иплари узилмаслиги ва ҳоказо.

Инкорлар содир бўлиши эса машинанинг конструктив ишлаб чиқариш ва эксплуататсион камчиликларига олиб келади.

Мисол тариқасида ишчи органлар ўзаро иш ҳамкорлиги бузилиши, игна ўтмаслиги ёки эгрилиги, рейка тишлари ейилишини келтириши мумкин. Машинанинг барқарор ишлашини таъминлаш учун, техник талаблар, инструкция ва кўрсатмаларга эътибор қаратиш ҳамда ўз вактида мойлаш, жорий таъмирлашларни бажариб бориш лозим.

Тикувчилик саноатига қарашли машина, автомат ва автоматик қаторларни яратишида, асосан уларнинг ташки кўринишига, шаклига, рангига, бошқариш ва фойдаланишига қулайлигига эътибор берилади. Шу сабабли ҳам лойихаланаётган жиҳозни эстетик қоидаларга биноан ташки кўриниши ишлаб чиқлади.

Замонавий тикув машиналарни яратиши мобайнида конструкторлар билан биргаликда рассом-дизайнерлар иштирок этадилар. Улар яратилаётган машина ёки автоматнинг тузилишини, бошқариш системасини, бажариладиган технологик жараённи ўрганиб чиқкан ҳолда, ташки кўринишини тасвирлайдилар.

Ҳозирга қадар тикув саноати жиҳозлари эстетик кўриниши ҳамиша истеъмолчилар эътиборига бўлган.

Масалан: "Зингер" фирмасида ҳозирги пайтгача ишлаб чиқарилаётган тикув машиналари замон талабига қараб турли хил декоратив орнаментлар билан безатилиб тайёрланмоқда.

"Футура" электрон бошқарувчи машиналарда эса ишлашга қулайлиги эътиборга олиниб, уларга эстетик кўриниш берилган.

"Римолди" ва "Жуки" фирмалари рассом-дизайнерлари йўрмалаб тикиш машиналари устки қисмiga скос қўллаганларига улар кўриниши ва енгиллиги билан ажралиб турган.

Ҳозирги пайтда рассом-дизайнерлар конструкторлар билан лойихалаш жараёнида янги машина макетига турли хил рангларни қўллаб кўрадилар. Барча давлатлардаги рассом-дизайнерлар жиҳозларни, сехларни бўяшда очиқ ранглар ишлатилганда иш унумдорлиги анча ошиши мумкинligини таъкидлаганлар. Бундан ташқари машиналар ҳар бир қисми турли рангда бошқаришга қулайроқ бўлишини аниқлаганлар.

Тикувчилик саноатига қарашли машина, автомат ва автоматик қаторларни яратиш ва такомиллаштиришда эргономика талабларига хусусан эътибор қилинади. Бу талаблар машинани бошқариш қурилма ёки электрон аппаратларни танлаш, ишлатиш ва таъмирлашда қулайликни, информатик ёзувлар билан белгилаш ва тайёрлашни таъминлашдан иборатdir.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Тикув машинаси биринчи ким томонидан яратилган?
2. Тикув машиналарининг қанақа турлари мавжуд?
3. Тикув машиналарининг сифати ва пухталиги хақида айтинг

2-МАЪРУЗА.

ТИКУВ МАШИНАЛАРИДАГИ ТЕХНИКА ХАВФСИЗЛИГИ ВА МЕХНАТ МУХОФАЗАСИ

РЕЖА:

1. Тикув машиналарида ишлатиладиган мосламалар.
2. Тикув машиналари ишида содир бўладиган нуқсонлар ва уларни бартараф этиш йўллари
3. Машинада бажариладиган иш урнини ташқил қилиш ва машинада ишлаш усуллари.
4. Тикувчилик машиналарини ишлатиш ва таъмирлашда техника хавфсизлиги.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Ҳ.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Таянч иборалар:таъмирлаш, баҳяқаторнинг сифати пастлиги, мосламалар

ТИКУВ МАШИНАЛАРИДА ИШЛАТИЛАДИГАН МОСЛАМАЛАР

Тикув машиналарининг мосламалари меҳнат унумдорлигини оширишда, буюмларга ишлов бериш сифатини яхшилашга имкон беради. Ҳозирги замон тикув машиналари тикилаётган буюмлар таннархини камайтиришга, тикувчиларга иш ургатиш вақтини қисқартиришга ёрдам берадиган мосламалар билан таъминланган. Тикувчилик саноатида ип қирқиши қурилмалари, тикилган буюмларни қатлам қилиб таҳлаш қурилмалари, баҳяқатор берилган контур бўйлаб аник юритилишига ёрдам берадиган шаблонлар ва хоказолар тобора кўп ишлатилмоқда. Тиқиладиган деталларни игна тагига узатиб беришга мўлжалланган мосламалар такомиллаштирилмоқда. Контурлари синиқ чизик кўринишидаги деталларга мосламалар ёрдамида ишлов бериш имконини берадиган усуллар ишлаб чиқилган. Кўп мосламаларнинг кучма элементлари, баъзиларининг мустақил юритмаси бор.

«Дюрокоп-Адлер» ва «Пфафф» фирмаларида ишлаб чиқариладиган параллел моки баҳали тикув машинларига ўрнатиладиган мосламаларнинг бир неча турлари келтирилган. Бу мосламалар асосан материалларни букиб тикишда ишлатилади. Тикувчилик саноатида линейкалар ва тепкилар каби мосламалар кенг қўлланилади. Икки учли сурилиб очиладиган линейкалар материал қирқимларига параллел баҳяқатор юритиш ёки борт, ёқа, манжет ва белбоғларга иккита параллел баҳяқатор юритиб тикиш учун мўлжалланган.

Мосламада бажариладиган технологик жараён.

Тикув буюмлари ва материаллари Тирикотаж материаллари четларини букиб тикувчи мослама А – иғналар орасидаги масофа В – баҳяқаторлар эни энгил тирикотаж материаллари Деталларни бир вақтда букиб, бирлаштириб тикишга мўлжалланган мослама Спорт кийимлари, аёллар кийими, куйлаклар Тасмаларни букиб тикишга мўлжалланган мослама Ўрта оғирликли трикотаж материаллар, 200 мм энли тасмалар

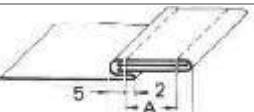
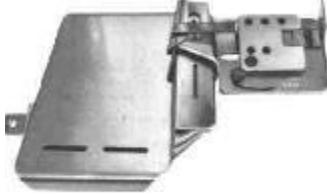
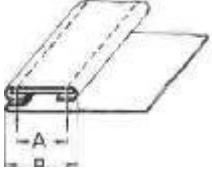
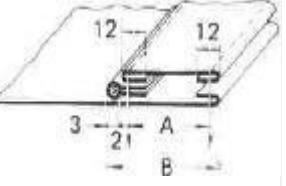
Тасмаларга ишлов берувчи мослама Сумкалар учун тасмалар Тасмаларга ишлов берувчи мослама Аёллар костюми. Аёллар куйлаги. Энгил материаллар Кийим деталларини бирлаштиришга мўлжалланган мослама Спорт кийимлари, куйлаклар.

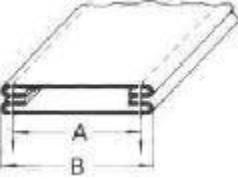
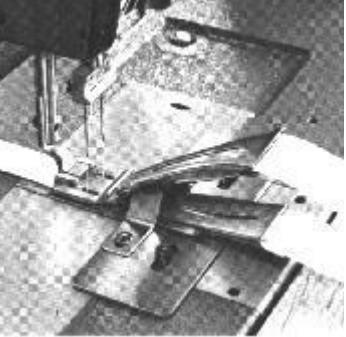
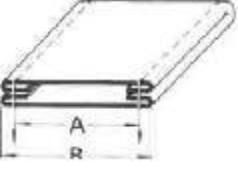
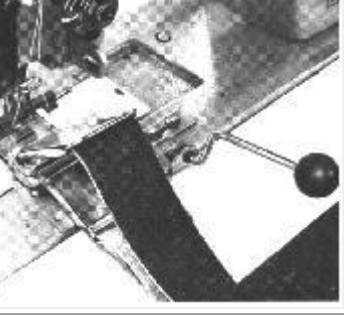
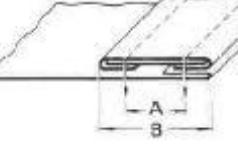
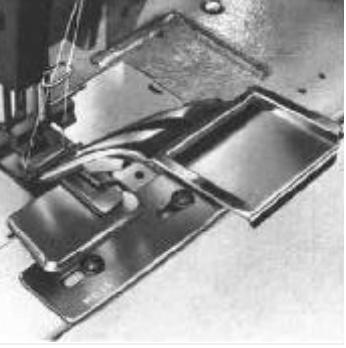
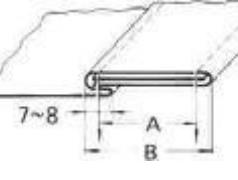
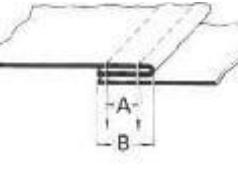
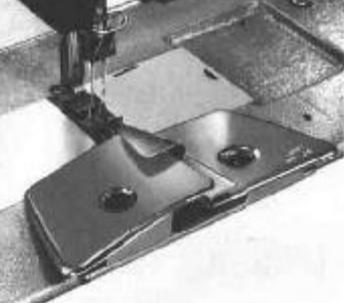
Устки материаллар. Енгил тирикотаж материаллари Имитатсион ишлар учун мослама спорт кийимлари, кўйлаклар. Устки материаллар. Ип газлама материаллар Материаллар чап тарафдан узатилганда деталларни тикиш машиналари шим, ўрта ва оғир материаллар Ўнг тарафдан узатилганда деталларни тикиш машиналари ишчи кийимлар, ўрта ва оғир материаллар.

Мосламада кўзгалмас линейка винт ёрдамида машина платформасига маҳкамланади ва очиладиган линейкага бириклиради. Иккита кўтариладиган йўналтирувчи линейкали тепки зич материаллардан тайёрланадиган уст кийим ва энгил кийим чокларини бостириб тикишда ишлатилади. Бу мослама босиш тепкисидан юкорироқда тепки стерженига винт ёрдамида маҳкамланади. Мосламанинг ён томон юзаларидаги чуқурчаларга иккита йўналтирувчи линейкалар ўрнатилган.

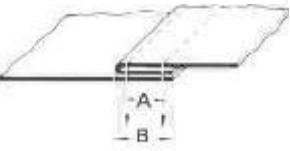
Хар бир баҳяқатор юритилиб бўлгандан кейин тикилаётган материал қайси томонга сурилишига караб йўналтирувчи линейкалардан галма-гал фойдаланиш мумкин. шнур кўйиб тикишга мўлжалланган тепкилар аёллар ва қиз болаларнинг буюмларини безашда ишлатилади. Бундай ишлар бажарилаётганда шнур материалга қўйиб тикилмаслиги лозим. Шу сабабдан игна шнурни илиб ўтмаслиги учун шнурни йўналтириб турадиган чуқурча игнанинг ҳаракат чизигидан маълум оралиқда бўлади. Тикувчи материални қўлда букиб, ҳосил бўлган зий ичига шнурни йўналтириб туради.

6-жадвал.

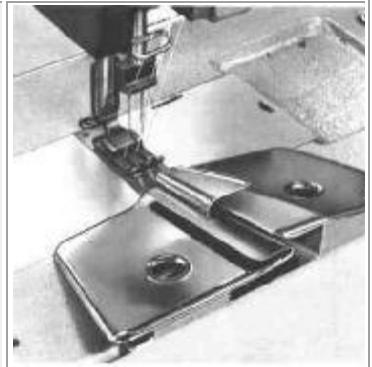
Мослама	Мосламада бажариладиган технологик жараён	Тикув буюмлари ва материаллари	
Трикотаж материалларичетларин и букиб тикувчи мослама	 <p>А-игналар орасидаги масофа, Б-баҳяқаторлар эни</p>	Енгил трикотаж материаллари	
Деталларни бир вақтда букиб, бирлаштириб тикишга мўлжалланган мослама		Спорт кийимлари, аёллар кийими, кўйлаклар	
Тасмаларни букиб тикишга мўлжалланган бослама		Ўрта оғирликли трикотаж материаллар, 200 мм энли тасмалар	

<p>Тасмаларга ишлов берувчи мослама</p>		<p>Сумкалар учун тасмалар</p>	
<p>Тасмаларга ишлов берувчи мослама</p>		<p>Аёллар костюми. Аёллар күйлаги. Енгил материаллар.</p>	
<p>Кийим деталларини бирлаштиришга мўлжалланган мослама</p>		<p>Спорт кийимлари, кўйлаклар. Усткиматериаллар. Енгил трикотаж материаллари</p>	
<p>Имитатсион ишлар учун мослама</p>		<p>Спорт кийимлари, кўйлаклар. Устки материаллар. Ип газлами материаллар</p>	
<p>Материаллар чап тарафдан узатилганда деталларни тикиш машиналари</p>		<p>Шим, ўрта ва оғир материаллар</p>	

Материаллар ўнг тарафдан узатилганда деталларни тикиш машиналари

ИШЧИ КИЙИМЛАР,
ҮРТА ВА ОГИР
МАТЕРИАЛЛАР

ёқа ёки тасма қўйиб тикишга мўлжалланган тепкилар эса уст кийимларда борт четига ёқа қўйиб тикишда ҳамда аёллар, болалар кўйлакларига ва бошқа буюмларга безак тасма қўйиб тикишда ишлатилади. Буклагич тепкилар ич кийим, эркаклар, угил болалар кўйлакларини ва маҳсус кийимларнинг қирқимларини букиб чоклаш ва бостириб чоклашда ички чок билан тикишга мўлжалланган қирқимларни ички чок билан тикиш учун остки деталнинг қирқими устки детал қирқимидан чок кенглиги билан ишлов жойининг кенглигига тенг микдорда чиқиб турадиган қилиб тахланади. Шундай тахланган материалларни буклагич тепкига киритилади, бунда остки деталнинг букилган қирқими тепкининг чап учидан ўтиб, тепкининг тагига кириши керак.

Чокни бостириб тикишда тикилган детал ёзиб юборилади-да, чокни чап томонга букиб, буклагич тепки тигига жойланади. Ич кийим тикишда буклагич тепки чокнинг кенглиги 0,5–0,6 см бўлганда, маҳсус кийимлар тикишда эса чокнинг кенглиги 0,6–0,8 см бўлганда ишлатилади.

Бурма ҳосил қиласидиган тепкилар аёллар ва киз болалар кўйлакларини безашда ишлатилади. Тепки бикр қилиб ишланган бўлиб, унинг қисқа қилиб ишланган тагининг чап томонида горизонтал кесиги бор. Бундай тепкилар газламани бир текисда буриб, буюмни безашда ва остки каватни бир йўла буриб икки қават материални бир-бирига кўшиб тикишда ишлатилиши мумкин.

Шакллантирувчи йўналтиргичлар ипак ва ип газламалардан тикиладиган деталлар ёки буюмлар қирқимларини очиқ ёки ёпик букиб тикишга мўлжалланган. Шакллантирувчи йўналтиргич машина платформасига маҳкамланади. Унинг чиганоксимон буклагичи газламанинг букилган зийини игна санчиладиган марказдан 1–1,5 мм чапроққа ўтказиб турадиган қилиб тепкидан олдинга ўрнатилган. Шакллантирувчи йўналтиргични ишлатишда газлама қирқимини буклагичнинг спирали ичига тулдириб киритилади-да, игна тагига йўналтирилади. Магизлагич линейкалар кийим илгаклари ва шунга Ўхшаш деталларнинг четига магиз қўйиб тикишда ишлатилади. Магизлагич линейка тепки олдида машина платформасига маҳкамланади. Бир-бiri устига жойлашган иккита спирали бор қронштейндан иборат устки ва остки спираллар орасидаги тирқишимон Ўйикқа буюм деталларининг қирқими киритилади.

Тикув машиналарида ишлатиладиган оддийгина мосламаларни куриб чиқиб, мосламаларни ишлаб чиқишга ва жорий этишга маҳсус тикув машиналари ишлаб чиқаришга нисбатан анча кам вақт кетади, деган хulosага келиш мумкин. Бундан ташқари мосламаларни ишлатиш ёки ишлатмаслик ҳолатига ўтказиш мумкинлиги оддий тикув машинасини маҳсус машина сифатида ишлатиш имконини беради ушбу мосламалар ип газламадан эркаклар шими, маҳсус иш кийимлари, аёллар кўйлаги ва Ўқувчилар мактаб кийимларини тикишга ихтисослашган корхоналарда қўлланилганда яхши натижаларга эришиш мумкин. Илмий тадқиқот институтларининг маълумотларига кўра, бундай корхоналарда қўпчилик технологик жараёнлар тегишли мосламалар билан комплекс жиҳозланса, меҳнат унумдорлиги 20–30 фоизга ошади.

ТИКУВ МАШИНАЛАРИ ИШИДА СОДИР БЎЛАДИГАН НУҚСОНЛАР ВА УАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ

Тикув машиналарида кўпгина сабабларга кура нуқсонлар вужудга келиши мумкин. Масалан, механизмларнинг, иш органларининг ўзаро таъсири бузилиши, деталларнинг ёйилиши, деталлар юзаси тозалигининг ўзгариши ва хоказо. Тикув машиналарининг асосий нуқсонларига баҳяқаторнинг сифати пастлиги, ип ташлаб тикилиши, ип узилиши, материалнинг кийин сурилиши, игна синиши киради.

Баҳяқаторнинг сифати пастлиги. Баҳяқатор бўш (иплари яхши тортилмаган) бўлса, таранг ёки кир бўлса, Шунингдек агар иплар "газламалар устида чалишса" ёки "газламалар тагида чалишса", бундай баҳяқаторлар паст сифатли ҳисобланади.

Баҳяқатор бўш бўлганда иплар тикилаётган материаллар орасида чалишади, лекин материаллар бир-биридан кўчиб туради. Бу камчиликни йўқотиш учун остки ва устки ипни таранглаш керак. Баҳяқаторнинг ортиқча таранглиги ипларнинг ҳаддан ташқари таранглигидан келиб чиқади. Бундай баҳяқатор тикилган материалларнинг баҳяқатор чизигъи бўйлаб тортилса, баҳяқатор иплари осонгина узилиб кетади. Бундай камчиликни ташқи кўринишдан аникласа бўлади, бунда чок баҳяқатор кўндалангига терилиб қолади. Буни устки ва остки ип таранглигини бўшатиб бартараф этилади.

Агар устки ип остки ипни тортиб кетиб, улар материалларнинг устидан чалишаётган бўлса, бунда баҳяқатор материаллар "устидаги чалишсан" бўлади. Бу камчиликни юкотиш учун иплар таранглигини устки ипдан бошлаб ростлаш керак. Агар остки ип устки ипни тортиб кетиб, улар материаллар тагида чалишса, бунда баҳяқатор материаллар "тагида чалишсан" бўлади. Бу камчиликни йўқотишда иплар таранглигини остки ипдан бошлаб ўзгартириш керак. Кир баҳяқатор машинага ёмон қараб турилганлиги оқибатида келиб чиқади ва оқ рангли материалларни тикишда айниқса сезиларли бўлади.

Ип ташлаб тикилиши. Игна билан мокининг ўзаро ҳаракатларида мослик бузилса ип ташлаб тикилиши мумкин. Игнанинг нотўғри ишлашига қўйидагилар сабаб бўлиши мумкин: игнадаги нуқсонлар (унинг утмаслиги, букилганлиги); игнанинг рақамли белгиси ва номери нотўғри танланганлиги; игнанинг баландлиги нотўғри (баланд ёки паст) ўрнатилганлиги; тепки ёки игна пластинаси игна учини чапга букиб юборадиган қилиб нотўғри ўрнатилганлиги; ипларнинг нотўғри тақилиши; игна арикчалари моки учига нисбатан тескари қараб қолганлиги; игна механизми бирикмаларининг эйилиши.

Кўйидагилар мокининг нотўғри ишлашига сабаб бўлади: моки учининг игна кўзига якинлашиши вақтида нотўғри ростлаганлиги; игна билан моки уни орасидаги масофа нотўғри ростлаганлиги, моки механизми бирикмаларининг эйилганлиги ёки бўшаб кетганлиги. Ип ташлаб тикилиш сабабларини игна механизмидан бошлаб аниқлаш керак.

Устки ипнинг узилиши. қўйидагилар устки ипнинг узилишига сабаб бўлиши мумкин: ипнинг сифатсизлиги, ипнинг ҳаддан ташқари таранглиги, ипнинг нотўғри тақилиши, игна номери ип номерига мос келмаслиги, иш вақтида тушмаслиги ёки баҳянинг тортилиб қолиши, мокининг ҳаддан ортиқ қизиб кетиши, ип йўналтиргичларнинг ёмон ҳолатдалиги (қирқилганлиги, гадир-будирлиги) ёки ип йўналтиргичлардан баъзиларининг ёъклиги, игна пластинаси тешигида, моки қурилмасида тепки тагида кирилган ёки гъадир-будир жойлар бўлиши. Остки ипнинг узилиши. Остки ип камроқ деталларга тегиб ўтадиган бўлгани учун унинг узилиши устки ипга нисбатан анча кам бўлади. Кўйидагилар остки ип узилишига сабаб бўлади: найчанинг деворлари синганлиги ёки эзилганлиги, ип найчага бўш ёки нотекис уралганлиги, ип нотўғри такилганлиги, моки қурилмаси деталларининг остки ип тегадиган жойлари чакалиги ёки ғадир-будирлиги. Материалларнинг кийин сурилиши. Бу камчилик рейка ёки тепкининг яхши ишламаслигидан келиб чиқиши мумкин. Кўйидагилар рейка ишидаги камчиликлар ҳисобланади: рейкадаги деффектлар (тишлар синган, мой теккан ёки тишлар утмаслашган, нотўғри танланган), рейканинг паст-баландлиги нотўғри ўрнатилганлиги ёки игна пластинасининг уйикларига нисбатан унинг ҳолати нотўғрилиги, материалларни суриш механизми бирикмаларининг бўшаб қолганлиги ёки эйилганлигидир.

Тепки ишидаги камчиликлар қўйидагилар ҳисобланади: тепкининг баландлиги нотўғри ўрнатилган; материалга тепкининг босими нотўғри ростланган, тепкидаги деффектлар – тепки тагининг юзаси гадир-будирлиги, тепки рейкага нисбатан нотўғри танланган (тепки рейкадан кенгроқ бўлиши керак), шунингдек, тепки узелидаги бирикмалар бўшаб қолган ёки эйилган.

Материалларни суриш механизмидаги ва тепкидаги деталлар бўшаб қолган ёки эйилганилиги, и gnанинг кундаланг силжиши, тепки рейкага нисбатан нотўғри туриб қолганлиги натижасида баҳялари қийшиқ тушадиган баҳя-қаторлар ҳам материалларни суриш механизмининг нуқсонлари ҳисобланади.

Игна синиши. Қўйидаги ҳолларда игна синиши мумкин: агар игна ҳаракат вақтида биронта нотўғри туриб қолган деталга тегиб Ўтадиган бўлса, игна баландлиги нотўғри (пастрок) ўрнатилган бўлса; тепкида, игна пластинасида, мокида силжишлиқ бўлса ёки улар нотўғри ўрнатилган бўлса; игна пастлигига материаллар сурилса; тикиб бўлгандан кейин материалларни тепки тагидан эхтиётсизлик билан олинса. Машина ишидаги бошқа камчиликлар (игна тегадиган деталлар синганлиги ёки уларда гадир-будур жойлар борлиги) натижасида ҳам игна синиши мумкин, шунинг учун тикиш олдидан маҳовик филдиракни айлантириб, игна Ўз йўлида биронта деталга тегмаётганигини текшириб кўриш тавсия этилади.

Машинани тозалаш ва мойлаш. Тикув машинасининг механизмларини тозалаш, мойлаш уларни аник ва бетухтов ишлашини таъминлайди. Туташган деталларнинг ишқаланадиган юзларини мойлаш учун минерал мойлар ишлатилади. Мойлаш материаллари ишқаланадиган юзаларнинг орасида деталларни ажратиб турадиган маълум қалинликдаги мой катламини хосил қиласди. У деталларнинг ишқаланишини камайтиради, иш юзалари урнига мойлаш материаллари катламлари бир-бирига ишқаланиб, деталлар эйилишининг олдини олади. Машинани тозалаш ва мойлаш шу машинада ишлайдиган тикувчининг вазифасидир; хар бир иш урнида мойдон, ўрта ва кичик (мокибоп) маҳсус асбоблар, тутилмайдиган юмшоқ мато бўлиши керак.

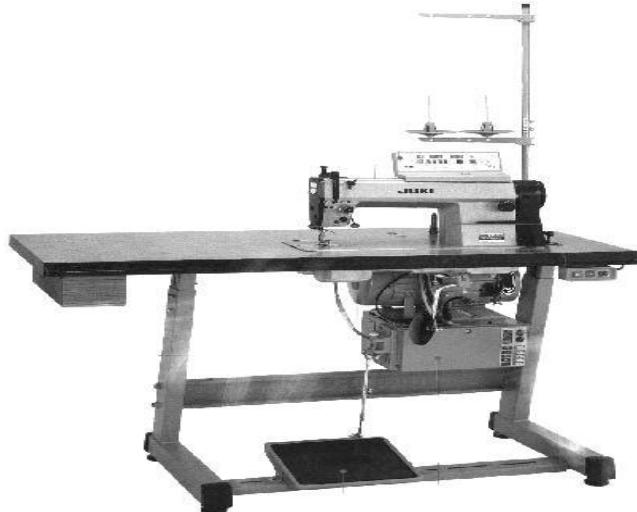
Тикувчи ич кийим тикадиган бўлса, бир ҳафтада камида бир марта, ип газлама тикканда ҳафтасига икки марта, пахта солинган ва титилган, дагал жун газламалар тикишда эса ҳар куни машиналарни тозалаб, мойлаб туриши лозим. Машинанинг ҳамма жойини тозалаш ва мойлашда электр юритгичи учириб қўйилади, юритма тасмаси олинади, игна энг юқори чекка ҳолатга ўрнатилади, тепки кўтариб қўйилади ва найча калпокчаси чиқариб олинади. Аввал машинанинг бош қисмидаги кир ва газлама тукларидан тозаланиб, деталлар латта билан артилади. Сўнгра машинани ағдариб қўйиб, платформа тагидаги деталлар ва таглик артилади. Туташган деталлар орасидаги ишқаланадиган жойларига мойдондан икки-уч томчи мой томизилади.

Мой тўғридан-тўғри деталларнинг туташган жойларига, мой ўтказадиган тешикларга ёки маҳсус мойдонларига томизиб қўйилиши мумкин. Мойлаш тешиклари қизил рангга бўялган бўлади. Олдин машина платформаси тагидаги деталлар, сунг машина танаси таянчидаги, платформа устидаги ва ниҳоят машина танасидаги деталлар мойланади. Мойлаш ишлари тугагандан сунг машинани қўлда айлантириб, асосий валнинг энгил айланиси текшириб қурилади, ортиқча мой латта билан артилади, мой бир текис тақсимланиши учун тепкини кўтариб қўйиб, машина бир неча секунд салт ишлатилади. Машинада иш бошлаш олдидан газлама парчасида баҳяқатор сифати текшириб қурилади.

МАШИНАДА БАЖАРИЛАДИГАН ИШ УРНИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ ВА МАШИНАДА ИШЛАШ УСУЛЛАРИ

Машинада бажариладиган иш Ўрни иш столи 1 (2.1-расм) ва унинг қопқоғи Ўйигига ўрнатилган машина бош қисми билан жиҳозланган. Иш столи 1 ни иккита таянч 2 ушлаб туради.

Таянч 2 ичида болтлар ёрдамида траверсалар 3 маҳкамланган бўлиб, уларга стол қопқоғи 1 маҳкамланган. Бундай бириктириш стол қопқоғи 1 ни вертикал бўйлаб буриб ростлашга имкон беради. Стол қопқоғи 1 нинг устида ёритгич ўрнатилиши мумкин. Машинанинг бош қисми 4 қопқоқ уйигида ўрнатилган бўлиб, бу машина бош қисмини тикмайдиган ҳолатга ўтказиб тозалаш ва деталларни мойлаш имконини беради, бунда унинг бурилиш бурчаги тирак 5 билан чекланган.

2.1 -расм. Машинада ишлаш учун иш урни.

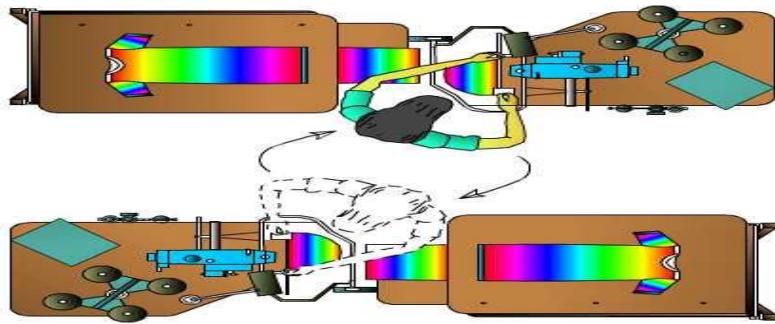
Стол 1 нинг устида галтак таянчи 6 маҳкамланган. Ип, асборлар ва бошқа нарсаларни сақлаш учун ўрнатилган кутича 7 ни стол қопқоғи 1 тагининг унг томонидаги иккита йўналтиргич тутиб туради. Қопқоқ 1 нинг тагида тепкини кўтарадиган тизза ричаги 8 нинг вали иккита кронштейнда тебраниб туради. Кундаланг тўсиқ 9 да резина қопланган педал 10 ни иккита кронштейн тутиб туради, бу педал занжир тортки 11 ёрдамида Қопқоқ 1 тагидаги электр юритмаси ричаги билан боғланган. Қопқоқ 1 нинг тагига ажратгич 12 ўрнатилган бўлиб, у тикув машинасининг электр юритгичини ва тўхтатишга хизмат қиласди. Электр юритмасининг остида материал хусусиятига қараб тикиш тезлигини назорат қилувчи бошқарув мезанизми ўрнатилган. Таянч 2 нинг тагига иш столини ҳимоялаш учун резина коплама 13 кийдирилган. Электр юритгичини нолинчи сим билан таъминланган электр манбаига улаб эрга туташтирилади. Машина бош қисми 4 нинг устига бошқарув пулти ўрнатилган.

Тикувчининг машина олдида тўғри утириши, иш усуулларини узлаштириб олиши меҳнат унумдорлигини оширишга имкон беради. Тикувчининг гавдаси олдинга сал энгашиб туриши керак. Тикилаётган буюм тикувчининг кўзидан 30–40 см нари туриши, тикувчининг тирсаклари эса стол қопқоғи 1 билан бир хил баландликда бўлиши керак. Стулнинг баландлигини тўғри танлаш катта аҳамиятга эга. Одатда, утиргич баландлигини ростлаш мумкин бўлган бурама стуллар ишлатилади. Тикувчи машина бош қисмининг рупарасида утириши, унинг иккала оёги педал 10 устида туриши лозим. Унг оёқ кафтини сал олдинрок кўйиш керак, бунда машинани асосан унг оёқда юргизиб, чап оёқда тўхтатилади. Зўриқиши ҳам икки оёкка бир хилда тақсимланиб, машинада ишлаш бирмунча осонлашади. Тикилаётганда тепкини кўтариш учун тизза ричаги 8 босилади, у унг оёқ тиззаси баландлигига бўлиши керак.

Иш бошлашдан олдин ипларнинг тўғри тақилганлигини текшириш, агар зарур бўлса, машинани мойлаш керак. Бунда машинанинг электр юритмаси учирилган бўлиши керак. Тикаётган деталлар машина тепкисининг чап томонида бўлиши лозим.

Бахяқатор чок бошланишида ва охирида пухталанади. Чок бошланишидаги баҳяқаторни пухталаш учун узуунлиги 10–15 мм баҳяқатор юритилади-да, орқага қайтариш ричаги 14 босилади, материал оркага қайтади ва худди олдинги баҳяқатор чизиги устидан

иккинчи баҳяқатор юритилади. Бир-бирига нисбатан бурчак ҳосил қиласынан баҳяқаторлар юритаётгандан баҳяқатор узилиб қолмаслигига ва иғнанинг биринчи баҳяқатор юритаётгандаги охирги санчиги янги баҳяқаторнинг биринчи санчиги бўлишига аҳамият бериш керак. Материаллар сурилиб кетмаслиги учун машинани игна энг пастки ҳолатдалигига тўхтатиб, сунгра тепкини кўтариб, материални маълум бурчакка бурилади. Тепки туширилиб, янги йўналишда баҳяқатор юритилади.

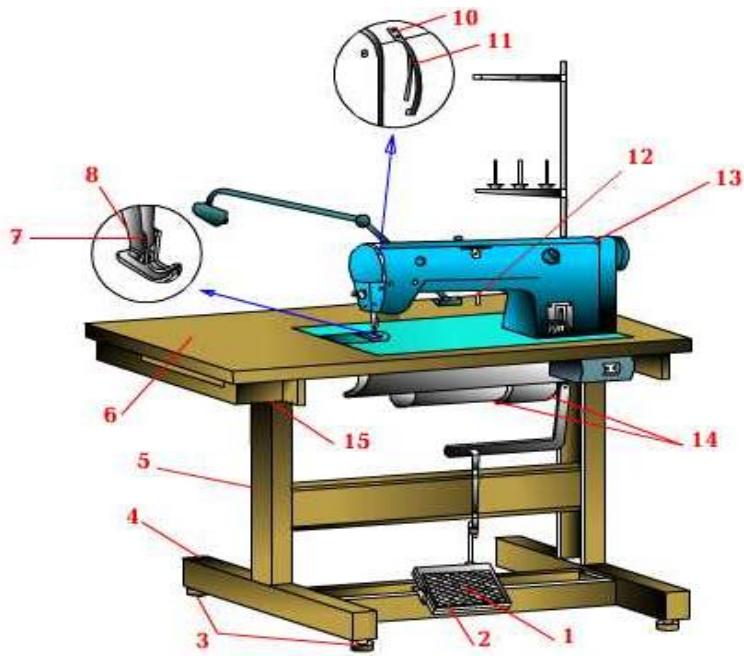

2.2 -расм. Яримавтоматик тикув машиналарида иш ўрни.

Яримавтоматик тикув машиналарини ишлатишда баъзи ҳолларда битта тикувчи иккита машинани бошқаришини таъминлаш учун иш ўрни ташқил қилинади (2.2 -расм). Биринчи яримавтоматик тикув машинасида технологик жараён бажарилгунга қадар тикувчи иккинчи машинага махсулотни жойлаштиради. Тикувчининг ишлаши қўллай бўлиши учун иш жойи қўшимча мослама ва қурилмалар билан жиҳозланади. Бундан ташқари махсулотни иш жойидан чиқариб олиш учун автоматик ва яримавтоматик механизмлар қўлланилади. Машинада эса ипни автоматик қирқиши ва тепкини автоматик кўтариш механизми бўлиши керак.

Тикувчилик машиналарини ишлатиш ва таъмирлашда техника ҳавфизлиги

Тикув машиналари махсус ҳимоялаш қурилмалари билан жиҳозланган бўлиши керак. Ҳар бир тикув машинасига ишлатётгандан тикувчи қўлига игна санчилмаслиги учун тепки 8 га (3 -расм) ҳимоялагич элементи 7 ўрнатилган. Машина танасидан чиқиб турувчи ип тортгич 11 скоба 10 билан ёпиб туради. Электр юритгичи 14 муфта ва тасмали узатма махсус тўсиклар билан чегараланган бўлиши керак. ИШ столи 6 нинг баландлиги таянч 5 га нисбатан созланиши мумкин. Таянч 5 нинг остига резинали эластик элемент ўрнатилган бўлиши керак. Педал 2 га резинали коплама 1 маҳкамланган. Машина танаси 13 периметри бўйлаб эластик элементга ўрнатилиши лозим. Иш столи болт 4 ёрдамида эрга уланган бўлиши керак. Машина танаси кўтарилганда уни сақлаб турувчи таянч 12 ўрнатилган.

2.3 -расм. Тикув машинасининг иш столи билан биргаликдаги кўриниши.

Тугма қадаш яrimавтоматик машиналарида тикувчига синган игна ёки тугмалар тегмаслигидан сақланиш учун махсус экран ўрнатилган бўлиши керак. Йўрмаш-тикиш машиналарида чалиштиргичлар шчитлар билан чегараланган, игна механизми эса кожухлар билан ёпилган бўлиши керак. Барча тикув машиналарида 9...36В кучлнишли ёритгич 9 ўрнатилиши керак. Тикув машинасида ишлаётганда қўйидаги техника хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиш керак. Машинани ишлатишдан олдин иш урнини йигиштириш, юритиш тасмасининг тўсиқлари, бармоқларни игна тешишдан сакловчи саклагичлар, шчитлар борлигини текшириш керак. Иш вақтида қайчи ва ипларни юритиш тасмаси якинига қўйиш ярамайди. Иш тугагандан кейин ҳамма асбобларни махсус кутичаларга солиб қўйиш керак.

Чилангарлик ва йиғиш ишларини бажариш пайтида таъмирловчи чилангарлар чархлаш ва пармалаш дастгохларида ишлайдилар, машина ва яrimавто-матларнинг электр жиҳозлари, турли хил юқ кўтариш механизмларидан фойдаланилади. Тикув машиналарида таъмирлаш ишларини ўтказиш пайтида техника хавфсизлиги қоидалари бўйича қўйидаги талабларни бажариш керак:

- махсус кийимни тартибга келтирган ҳолда тўғри кийиш, соchlарни бош кийими остига йигиштириш;
- иш жойидан ортиқча нарсаларни олиш;
- махсус курилмалар, тўсиқлар, мосламалар, асбоблар созлигини текшириш;
- махаллий ёругликни ёруглик кўзни камаштирмайдиган қилиб ва ишчи урнига яхши ёруглик тушадиган қилиб мослаштириш;
- агар таъмирлаш доимий иш жойига ўтказиладиган бўлса машинани энергия манбаларидан учириси;
- технологик карта ва технологик жараён билан танишиш;
- кучланиш 36В дан, хавфли жойларда эса 12Вдан ошмаган кўчма электр ёритгичлардан фойдаланиш.

Тикув машиналарини таъмирлашда ва шу машиналарда ишлаётганда қўйидагилар ман этилади:

- деталларга винтни осилган ҳолатда бураш;
- машина ишлаб турган пайтда тозалаш ва мойлаш;
- иш ўрнида электр ёритгичларини алмаштириш;

– ишдан кейин электр юритгичларни токка уланган ҳолда қолдириш ва хоказо.

Назорат саволлари

1. Тикув машиналарида мосламалар нима учун қўлланилади?
2. Тикув машиналари ишида содир бўладиган нуқсонлар қандай бартараф этилади?
3. Тикув машиналарида иш урни қандай ташқил этилган? Машинада ишлашда қандай талаблар қўйилади?
4. Тикув машиналари қайси химоялаш қурилмалари билан жиҳозланган?
5. Тикув машиналарида ишлаётганда ва таъмирлашда қандай техника хавфсизлиги қоидаларига риоя қилинади?

3-МАЪРУЗА

ТИКУВ МАШИНАЛАРИ ТУРЛАРИ ВА СИНФЛANIШИ РЕЖА:

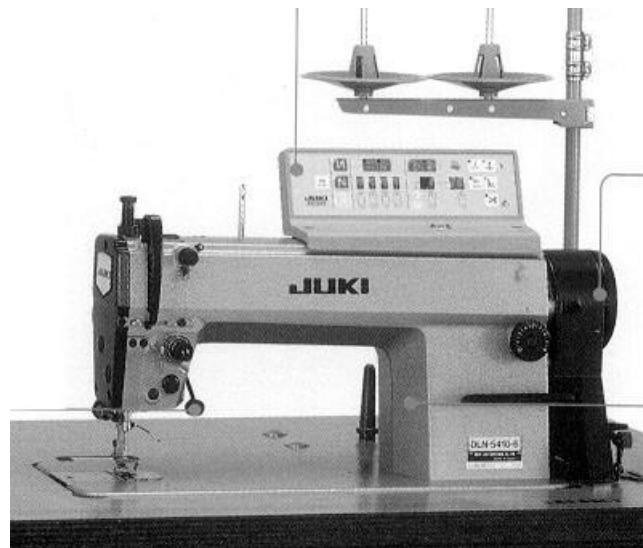
1. Тикув машиналарининг асосий қисмлари
2. тикув машиналарининг гурӯхларга боғлиниши
3. Тикув машиналарининг чидамлилиги ва пухталиги

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Рахмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Рахмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.
5. Олимов Қ.Т. Тикувчилик корхоналари жиҳозлари. «ДИТАФ» Тошкент-2002.

Таянч иборалар: синфланиш, тикув машинаси

Хозирги пайтда вазифаси ва тузилиши жиҳатидан турли хил бўлган, фан ва техниканинг охирги ютуқларига асосланиб яратилган, замонавий технология талабларига жавоб берувчи, автоматлаштирилган ва электрон бошқарувли тикув машиналари чиқарилмоқда. Тикув машинаси қўйидаги асосий қисмлардан иборат. Машина танаси 2 (3.1-расм) асосий вал ўрнатилган бўлиб, ундан машинанинг барча механизmlарига ҳаракат узатилади. Машина танасининг таянчи 4 да баҳя йириклигини ўзгартирувчи қурилмалар жойлаштирилган. У асосан машина бош қисмини ушлаб туради. Машинанинг олд қисми 1 да игна ва иптортгич (занжирсимон баҳали тикув машиналарида ипузатгич) механизmlари, тепки узели баъзи машиналарда эса қўшимча механизм ва узеллар ўрнатилган. Машинанинг асосий валига айланма ҳаракат маховик ғилдираги 3 орқали электроритгичидан узатилади. Машинанинг устига бошқарув пулти 5 ўрнатилган бўлиб, ундан ишчи органлари ҳолати, баҳяқатор кўриниши ва йириклиги автоматик тарзда ўзгартирилади.

3.1-расм. «Жуки» фирмасинингтикувмашинаси.

Замонавий тикув машиналарида бошқарув пулти машина танаси таянчидаги ёки унинг ён томонида жойлашган. Машина иш столига таянч бўрнатилган бўлиб, унда ипли ғалтак ёки бобиналар учун стерженлар жойлаштирилган. Тана таянчи 4 дан игна ҳаракат чизигигача бўлган масофага машинанинг ишчи қулочи дейилади.

Машина платформаси 7 да моки (занжирсимон баҳяли тикув машиналарида чалиштиргич), газламани суриш ва автоматик мойлаш механизмлари, баъзи тикув машиналарида ипни қирқиш, кенгайтиргич каби қўшимча механизмлар ўрнатилган. Таҳқиқи кўриниши, вазифаси, ишлаш принципи, техникавий кўрсаткичлари, кинематикаси, конструксияси жиҳатидан тикув машинлари жуда хилма-хилдир.

Тикув машиналарини яратиш ва такомиллаштиришда тикиладиган материалнинг физика-механикавий хоссаси ва тузилиши, технологик жараёнга таъсир қилувчи факторлар эътиборга олинади. Тикилаётган материалнинг ишқаланиш коефитсиеенти, чўзилишлиги, зичлиги, эриш температураси каби параметрлари-тикувчилик машинаси конструксиясига, баҳяқатор ҳосил бўлишдаги иплар боғланишлигига, қўлланиладиган игна геометриясига, машина тезлик кўрсаткичларига боғлиқ бўлади.

Баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёнида иплар чалишиш характеристига қараб тикув машиналари икки гурухга бўлинади:

- моки баҳяли тикув машиналари;
- занжирсимон баҳяли тикув машиналари.

Моки баҳяқатори кам чўзилувчанлиги ва пухталик хусусиятига эга бўлганлиги учун, моки баҳяси билан тикувчи машиналари асосан қаттиқ ва мустаҳкам газламаларни тикишда қўлланилади. Занжирсимон баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар чўзилувчан трикотаж газламаларни тикишга ва кийим деталларини вактинчалик бирлаштиришга мўлжалланган. Тикув машиналари вазифасига кўра қўйидаги гурухларга бўлинади: моки баҳяли тўғри баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар; бир ипли занжирсимон тўғри баҳяқатор билан тикувчи машиналар; кўп ипли занжирсимон тўғри баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар; моки баҳяли синиқ баҳяқатор билан тикувчи машиналар;

- газлама четларини йўрмаш машиналари;
- яширин баҳяли тикув машиналари;

тугма ва бошқа фурнитураларини қадайдиган, пухталайдиган ва калта чокларни тикидиган, ҳалқа йўрмайдиган ва буюмнинг айрим деталларига ишлов берадиган яримавтоматик тикув машиналари. Тезлик кўрсаткичлари бўйича тикув машиналари уч гурухга бўлинади: асосий валнинг айланишлар частотаси 2500 айл/мин. гача бўлган паст тезликли;

- 2500 айл/мин. дан 5000 айл/мин. гача бўлган ўртacha тезликли;
- 5000 айл/мин. дан юқори бўлган катта тезликли.

Ишчига нисбатан жойлашиши бўйича тикув машиналари ўнг, чап ва фронтал қулочли бўлади. Тикув машинаси ишчи қулочи ишлов берилаётган маҳсулотнинг максимал ўлчамини аниқлайди. Ишчи қулочлари бўйича тикув машиналари куйидагиларга бўлинади:

- қисқа ишчи қулочли (Л-200 мм гача);
- ўртacha ишчи қулочли (Л-200 мм дан- 260 мм гача);
- узун ишчи қулочли (Л-260 мм дан юқори).

Бутун бир технологик жараён учун ишлаб чиқариладиган тикувчилик ускуналари корхонанинг аниқ бўлимига яроқлилигига, автоматлаштириш ва механизатсиялаштириш даражасига қараб ҳам гурухларга ажратиш мумкин.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Тикув машинасининг эстетик кўриниши қандай?
2. Вазифасига кўра қандай тикув машиналари бор?
3. Тикув машинасида қулоч нима?

4-МАЪРУЗА.

ТИКУВ МАШИНАЛАРИДАГИ АСОСИЙ МЕХАНИЗМ ВА УЗЕЛЛАР

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жихозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов “Енгил саноат технологик жихозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Замонавий тикув машиналарида бошқарув пулти машина танаси таянчидаги ёки унинг ён томонида жойлашган. Машина иш столига таянч бўрнатилган бўлиб, унда ипли ғалтак ёки бобиналар учун стерженлар жойлаштирилган. Тана таянчи 4 дан игна ҳаракат чизигигача бўлган масофага машинанинг ишчи қулочи дейилади.

Машина платформаси 7 да моки (занжирсимон баҳяли тикув машиналарида чалиштиргич), газламани суриш ва автоматик мойлаш механизмлари, баъзи тикув машиналарида ипни қирқиш, кенгайтиргич каби қўшимча механизмлар ўрнатилган. Ташқи кўриниши, вазифаси, ишлаш принципи, техникавий кўрсаткичлари, кинематикаси, конструксияси жиҳатидан тикув машинлари жуда хилма-хилдир.

Тикув машиналарини яратиш ва такомиллаштиришда тикиладиган материалнинг физика-механикавий хоссаси ва тузилиши, технологик жараёнга таъсир қилувчи факторлар эътиборга олинади. Тикилаётган материалнинг ишқаланиш коеффиценти, чўзилишлиги, зичлиги, эриш температураси каби параметрлари-тикувчилик машинаси конструксиясига, баҳяқатор ҳосил бўлишдаги иплар боғланишлигига, қўлланиладиган игна геометриясига, машина тезлик кўрсаткичларига боғлиқ бўлади.

Баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёнида иплар чалишиш характеристига қараб тикув машиналари икки гурухга бўлинади:

- моки баҳяли тикув машиналари;
- занжирсимон баҳяли тикув машиналари.

Моки баҳяқатори кам чўзилувчанлиги ва пухталик хусусиятига эга бўлганлиги учун, моки баҳяси билан тикувчи машиналари асосан қаттиқ ва мустаҳкам газламаларни тикишда кўлланилади. Занжирсимон баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар чўзилувчан трикотаж газламаларни тикишга ва кийим деталларини вактинчалик бирлаштиришга мўлжалланган. Тикув машиналари вазифасига кўра қуйидаги гурухларга бўлинади: моки баҳяли тўғри баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар; бир ипли занжирсимон тўғри баҳяқатор билан тикувчи машиналар; кўп ипли занжирсимон тўғри баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машиналар; моки баҳяли синиқ баҳяқатор билан тикувчи машиналар;

- газлама четларини йўрмаш машиналари;

- яширин баҳяли тикув машиналари;

тутма ва бошқа фурнитураларини қадайдиган, пухталайдиган ва калта чокларни тикадиган, ҳалқа йўрмайдиган ва буюмнинг айрим деталларига ишлов берадиган яримавтоматик тикув машиналари. Тезлик кўрсаткичлари бўйича тикув машиналари уч гурухга бўлинади: асосий валнинг айланишлар частотаси 2500 айл/мин. гача бўлган паст тезликли;

- 2500 айл/мин. дан 5000 айл/мин. гача бўлган ўртача тезликли;

- 5000 айл/мин. дан юқори бўлган катта тезликли.

Ишчига нисбатан жойлашиши бўйича тикув машиналари ўнг, чап ва фронтал қулочли бўлади. Тикув машинаси ишчи қулочи ишлов берилаётган маҳсулотнинг максимал ўлчамини аниқлайди. Ишчи қулочлари бўйича тикув машиналари қуйидагиларга бўлинади:

- қисқа ишчи қулочли (Л-200 мм гача);

- ўртача ишчи қулочли (Л-200 мм дан- 260 мм гача);

- узун ишчи қулочли (Л-260 мм дан юқори).

Бутун бир технологик жараён учун ишлаб чиқариладиган тикувчилик ускуналари корхонанинг аниқ бўлимига яроқлилигига, автоматлаштириш ва механизатсиялаштириш даражасига қараб ҳам гурухларга ажратиш мумкин.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Машина платформаси нима?
2. Қулоч нима?
3. Ишлаш принципи қандай?

5- МАЪРУЗА

ИККИ ИПЛИ МОКИ БАҲЯҚАТОР ҲОСИЛ ҚИЛИБ ТИКУВЧИ МАШИНАЛАР РЕЖА:

1. Моки баҳяқаторнинг хусусиятлари. Моки баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёни.
2. 1022-М ва 1022 русумли тикув машиналари.
3. "Жуки" (Япония) фирмасининг ЛХ -1162 -С-5-4В русумли икки игнали тикув машинаси.
4. Тикув машинасида иш ўрнини ташкил қилиш ва ишлаш тартиби.

Фойдаланилган адабиётлар:

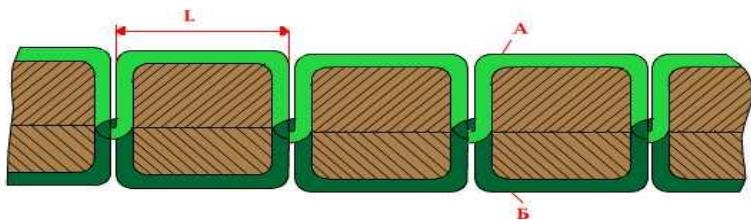
1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов "Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари" Т. "Фан" 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов "Енгил саноат технологик жиҳозлари" Т. "Фан ва технологиялар" 2008 й.
3. X.X. Самархўжаев "Тикувчилик корхоналарининг ускуналари". Т. "Ўзбекистон" 2001 й.

4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Моки баҳяқаторнинг хусусиятлари. Моки баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёни.

Икки ипли моки баҳяқатор (5.1-расм) иккита устки А ва ости Б ипнинг тикилаётган газламалар орасида бир-бири билан чалишишдан ҳосил бўлади. Устки ип А игна кўзига тақилгани учун игна или деб, ости Б эса моки или деб аталади. Игна ўтган иккита кўшни тешиклар орасидаги масофа баҳя йириклиги - L ни ифодалайди. Моки баҳяқатор қийин сўқиладиган бўлиб, бу баҳяқатор узунасига ҳам, кўндалангига ҳам узилишга йетарли даражада чидамлидир. Моки баҳяқатор занжирсимон баҳяқаторга нисбатан камроқ чўзилади, шунинг учун турли кийимлар уст ва ич кийимлар тикишда ундан кенг фойдаланилади.

Моки баҳяқатор ҳосил қилишга сарфланадиган ипни аниқлашда ўрта ҳисобда 1,2-1,7 га тенг бўлган ишлатиш коеффитсенти ҳисобга олинади. Чунончи, ишлатиш коеффитсенти 1,3 га тенг бўлганда, узунлиги 10 см бўлган чокка устки ипдан 13 см ва ости ипдан 13 см сарфланади.

5.1-расм. Икки ипли моки баҳяқатор

Ишлатиш коеффисиентини баҳя йириклигига, тикиладиган газлама хусусияти ва қалинлигига, ипнинг таранглик даражасига ва бошқа омилларига боғлиқ бўлади.

Занжирсимон баҳяқатор ҳосил қилишга қараганда моки баҳяқатор ҳосил қилиш учун анчагина мураккаб механизмлар керак бўлади. Масалан, моки курилмаси кўпгина деталлардан иборат бўлиб, уни доимий мойлаб, тозалаб туриш талаб қилинади. Моки курилмасида найча борлиги машинанинг ишлаш коеффисиентини камайтиради. Масалан, 97-А русумли тиқув машинасида шимнинг одим қирқимларини чоклашда 3-5% иш вақти найчага ип ўрашга сарфланади.

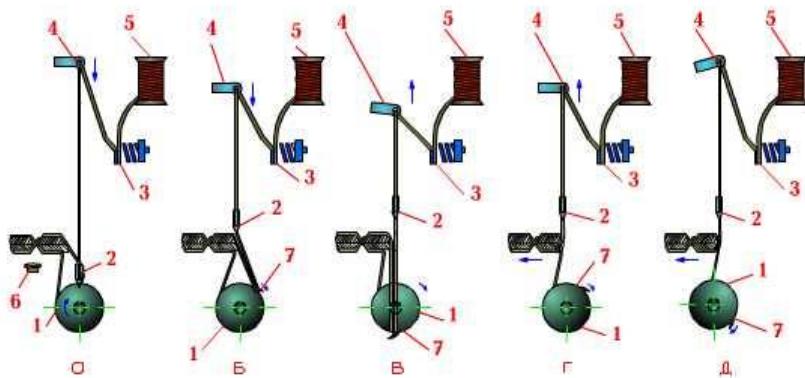
Моки баҳяқатор ҳосил қилишда иплар чайқаладиган, тебранадиган ва айланадиган моки ёрдамида чалиширилиши мумкин. Айланадиган мокили машиналар кўпроқ тарқалган, шунинг учун қуйида айланадиган мокили машиналарда моки баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёнини қараб чиқамиз.

Фалтак 5 даги (5.1-расм, а) устки ипни ип тортгич шайбалар 3 орасидан олиб ўтиб, ип тортгич 4 нинг кулоқъидан ўтказилади, игна 2 ни кўзига тақилади. Игна 2 материални тешиб, устки ипни ундан олиб ўтади ва энг пастки ҳолатга тушади. Игна ости ҳолатидан 1.5-2 мм кўтарилиганда устки ипдан ҳалқа ҳосил бўлади, бу ҳалқани моки 1 нинг учи илиб олади.

Игна (5.2-расм, б) юқорига кўтарила бошлайди, шунда мокининг учи 7 устки ип ҳалқасини илиб кенгайтиради. Ип тортгич 4 пастга томон ҳаракатланиб, мокига ип узатиб беради. Устки ип ҳалқасини моки найча атрофидан айлантиради (5.2-расм, в).

Устки ип ҳалқаси 180 ортиқ бурчак ҳосил қиласидиган даражада айланганда 5.2-расм, г), ип тортгич юқорига күтарилиб, баҳяни таранглайды. Тишли рейка 6 газламани баҳя узунлигига суради.

Моки (5.2-расм, д) иккинчи салт айланишида бошқа ишчи органлар ўз ишини тугаллайды. Тебранма мокили машиналар ҳам шу принсипда ишлайди. Бундай мокилар паст тезликли машиналарда кўпроқ қўлланилган.

5.2-расм. Моки баҳяси ҳосил бўлиши

«Орша» (Белоруссия) енгил машинасозлик фирмаси моки баҳяли тикув машиналари. Бу машина костюмбоп, палтобоп ва қиши ҳарбий кийимлик газламаларни икки ипли битта моки баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Асосий валнинг айланиш частотаси 4500 мин га етади, баҳя узунлигини 0 дан 5 мм гача ўзгартирса бўлади. Тикиладиган газламаларнинг тепки тагида қисилган ҳолатдаги қалинлиги 8 ммгача. Машина танасининг ишчи қулочи 260 мм. № 90-150 иғналар ишлатилади.

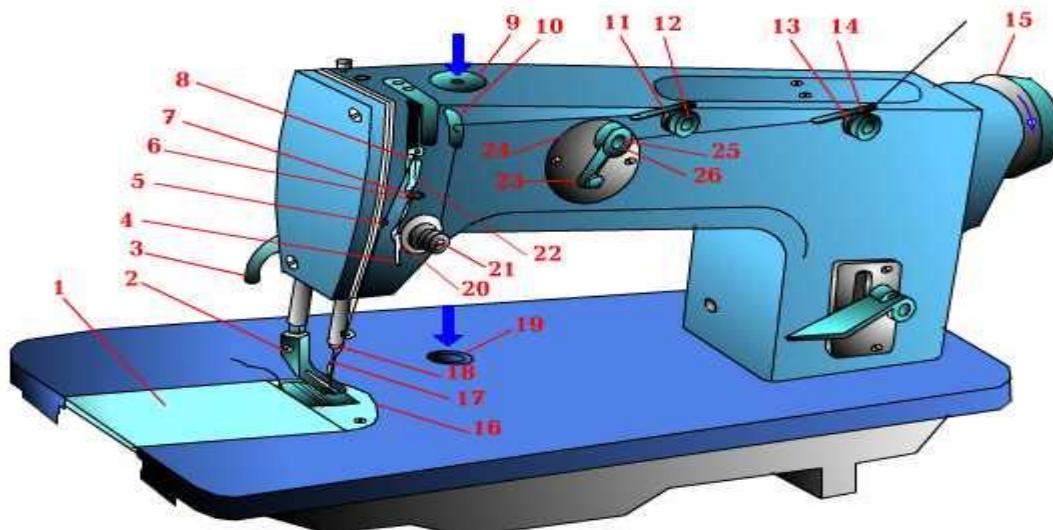
Машина танасига марказлаштирилган мойлаш системаси, найчага автоматик ип ўрайдиган қурилма жойлаштирилган. Кўпгина бирималарда тебраниш подшипниклари ишлатилган.

1022 русумли тикув машинаси асосида турли вазифали, такомиллаштирилган бир қанча тикув машиналари ишлаб чиқарилмоқда.

1022-М ва 1022 русумли тикув машиналарининг бир-биридан фарқи шундаки, айланма ҳаракат асосий валдан тақсимлаш валига тишли фидираклар ёрдамида эмас, балки тишли тасма ёрдамида узатилади, материалларни суриш механизмининг конструкциясига кичикроқ массали деталлар ишлатилиб ўзгартириш киритилган. Механизмлар машина платформаси тагидаги мой картери ичига жойлашган.

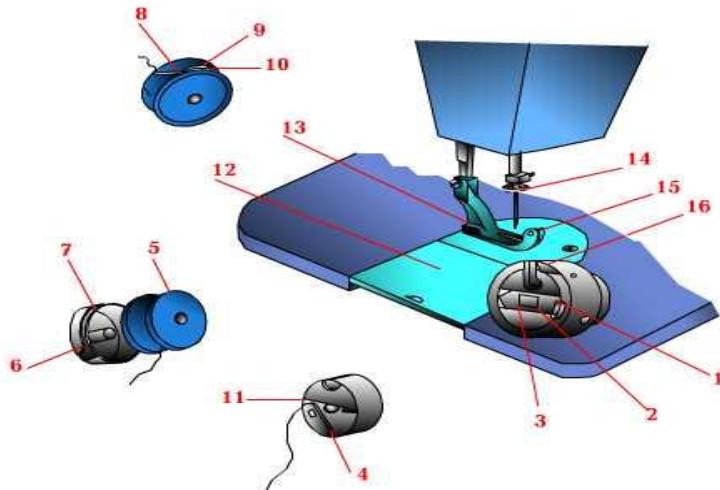
Ип тақиши ва унинг таранглигини созлаш. Ғалтакни туткич таянчининг стерженига ёки машина танасидаги стерженга ўрнатилади. Агар ип ғалтак туткичдан бошлаб ўтказиладиган бўлса, ипни пастдан юқорига тортиб, ғалтак туткич йўналтиргичнинг илгаги орқасига ўтказилиб, юқоридан пастга ип йўналтиргич 11 нинг ўнг тешигидан ўтказилади (5.3-расм) ва таранглик қўшимча ростлагичи 12 нинг шайбалари орасидан соат мили ҳаракати йўналишида айлантириб ўтказилади. Сўнгра

ипни пастдан юқорига чапга бирин-кетин ип йўналтиргич 11 нинг учта тешигидан ва ип йўналтиргич 10 нинг учта тешигидан ўтказиб, соат мили ҳаракати йўналишида устки ип таранглагичи 20 нинг шайбалари орасидан айлантирилади. Ип уни ип тортгич пружина 6 орқасига ўтказилади, пастдан юқори томон ип йўналтиргич бурчаклик 4 атрофидан айлантириб, ип йўналтиргич 7 га тақилади. Ўнгдан чап томонга ип сақлагич скоба 22 тагидаги ип тортгич 8 нинг тешигига киритилади. Ипни юқоридан пастга ип йўналтиргичлари 5,18 орқали ўтказиб, чапдан ўнгга томонига 17 кўзига тақилади.

5.3-расм. 1022-М русумли тикув машинасининг ташки кўриниши.

Остки ипни найчага ўраш ва тақиши. Остки ипни автоматик ўрагич 24 ёрдамида найча 26 га ўралади. Остки ипни ғалтакдан найчага ўраш учун уни устки ипни тақишидаги сингари, пастдан юқорига томон ғалтак туткичининг йўналтирувчи илгаги ортига ўтказилади, кейин юқоридан пастга томон ип йўналтиргич 13 нинг ўнг тешигига киритилади, таранглаш қўшимча ростлагичи 14 нинг шайбалари орасидан соат мили ҳаракати йўналишида айлантириб ўтказилади, сўнгра пастдан юқорига бирин-кетин ип йўналтиргич 13 нинг учта тешигидан ўтказилади-да, соат мили ҳаракатига қарши йўналишда айлантириб, найча 26 га бир неча марта ўралади. Шпиндел 25 ни салгина босиб, унга найча 26 кийдирилади. Айни вақтда ажратгич 23 соат мили ҳаракати йўналишида айланниб, найча 26 деворлари орасига киради ва шпиндел 25 ни иш ҳолатида ушлаб туради.

5.4-расм. 1022-М русумли тикув машинасида остки ипни такиш.

Ипни найчага ўраш учун машинани ишлатиш олдиdan ип игна 17 кўзидан чиқариб олинади ва ричаг 3 ни соат мили ҳаракати йўналишида буриб тепки 2 кўтарилади. Ип столи қопқокининг ўнг томони тагида жойлашган дастани юқорига кўтариб, электр юритгич ишга туширилади. Педал босилса электр юритгичдан айланма ҳаракат понасимон тасмали узатма орқали машинанинг маховик ғилдираги 15 га ва асосий валга узатилади. Найча 26 га йетарли микдорда ип ўралгандан кейин шпиндел 25 тўхтайди. Остки ипни моки қурилмасидан чиқариб олиш учун йетарлича ип уни қолдириб, найча 26 ни шпиндел 25 дан олинади. Остки ипни мокига қўйишда (тақишида) найча 5 ни (5.4-расм) ўнг қўлга олиб, чап қўлда турган найча қалпоғи 6 нинг ковак стержени 7 га кийдирилади. Ип учини найча қалпоғидан ўйик 10 га киритиб, пластинасимон пружина 8 тагига олиб келинадида, унинг тилчаси 11 нинг орқасига ўтказилади. Сурилма пластина 12 чапга сурилади ва маҳовик ғилдирагини айлантириб игна 14 кўтарилади, бунда тепки ҳам кўтарилган бўлиши лозим. Найча қалпоғи қулфчасининг пластинаси 4 ни чап ҳўл бармоғи билан чап томонга тортиб, сурилма пластина 12 деворлари билан игна пластинаси 15 орасидаги оралиқдан найча қалпоғини найча туткич 1 нинг стержени 3 га кийдирилади, бунда найча қалпоғининг қирқими 2 юқори томонга қараб туриши керак. Пластина 4 остки ипни қисиб қолмаганлигини ва уни стержен 3 қанчалик зич ёпиб турганлигини текшириб қўйилади. Остки ип найча қалпоғидан силтанмасдан чиқаётганига ишонч ҳосил килиб, кейин сурилма пластина 12 ўнг томонга суриб қўйилади. Устки ип учини босиб туриб ва маҳовик ғилдиракни айлантириб, игна 14 пастга туширилади. Моки устки ипни найча қалпоғи атрофидан айлантириб ўтади, таранглайди, остки ипни юқорига олиб чиқиб, устки ип билан биргаликда тепки 13 тагига олиб киради. Тепки 13 тагида иплар орасига газлама қўйиб, тепки туширилади ва тика бошланади.

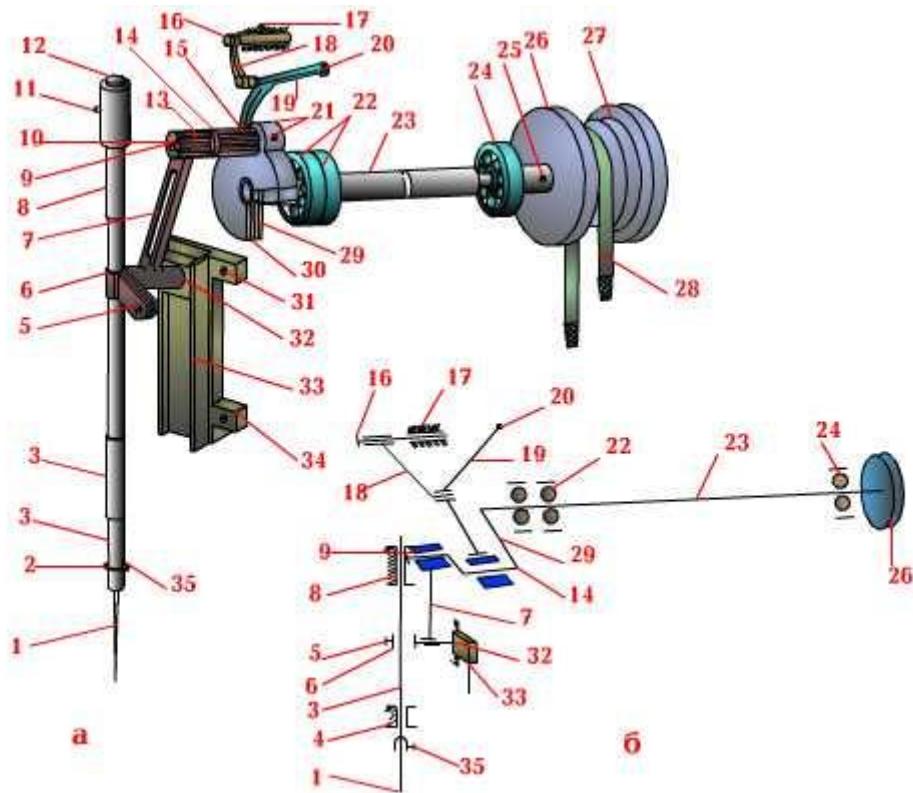
Ипларнинг таранглигини ростлаш. Иплар таранглигини ростлашни остки ипдан бошлаган маъқул. Бунинг учун игна 14 ни кўтариб, найча қалпоғи 6 чиқариб олинади ва винт 9 бураб киритилиб ёки бураб чиқарилиб остки ип тарангланади ёки бўшатилади. Устки ип таранглиги гайка 21 (5.1-расм га қаранг) ёрдамида ростланади: гайка бураб чиқарилса, шайбалар 20 нинг устки ипга босими камаяди, шунга яраша устки ип таранглиги камаяди.

Игна механизми. Бу машинада кривошип-шатунли игна механизми ишлатилади. Асосий вал 23 (5.4-расм) учта шарикли подшипник 24, 23 да айланади, асосий валнинг ўнг учига маҳовик ғилдирак 26 иккита винт 25 ёрдамида маҳкамланган. Маҳовик ғилдирак 26 нинг орқа томонига унинг қолда айлантириш кулай бўлсин учун учта винт билан қопқоқ 27 маҳкамланган. Маҳовик ғилдирак 26 нинг ариқчасига понасимон тасма 28 киритилган бўлиб, у электр юритгичи шкивидан айланма ҳаракатни асосий вал 23 га узатади.

Асосий вал 23 нинг чап учиға винт 30 ёрдамида кривошип 29 маҳкамланган, кривошип тешигига бармоқ 14 қўйилган ва иккита винт 21 маҳкамланган.

Бармоқ 14 нинг ташқи елкасига игнали подшипник 13 киритилган шатун 7 нинг устки каллаги кийдирилган. Шатун 7 устки каллагининг ўқ бўйлаб силжиши 10 чапақай резбали винт 8 ёрдамида бартараф этилади. Шатун 7 нинг остки каллаги винт 5 ёрдамида игна юритгич 3 маҳкамланган поводок 6 нинг бармоғига кийдирилган. Поводок 6 бармоғининг ўнг томонига машина корпусига винтлар маҳкамланган йўналтиргич 33 нинг пазига қўйилган ползун 32 кийдирилган. Игна юриткич 3 машина корпусига винт 11 ёрдамида маҳкамланган иккита втулка 8, 4 ичида ҳаракатланади. Игна юритгичнинг пастки томонига симдан ясалган ип йўналтиргич 2 маҳкамланган. Игна юритгичга қисқа ариқчаси тикувчидан ўнг томонга қаратиб ўрнатилган игна 1 винт 35 ёрдамида маҳкамланган (моки баҳяли машиналарда қисқа ариқча моки учиға қараб туриши лозим).

Асосий вал 23, кривошип 29 ва унинг бармоғи 14 айланганда айланма ҳаракат шатун 7 ёрдамида игна юриткич 3 билан игна 1 нинг илгариланма ҳаракатига айланади.

5.5-расм. 1022-М русумли тикув машинасининг игна ва ип тортгич механизмлари
а- конструктив ва б-текисликдаги структуравий схемалари

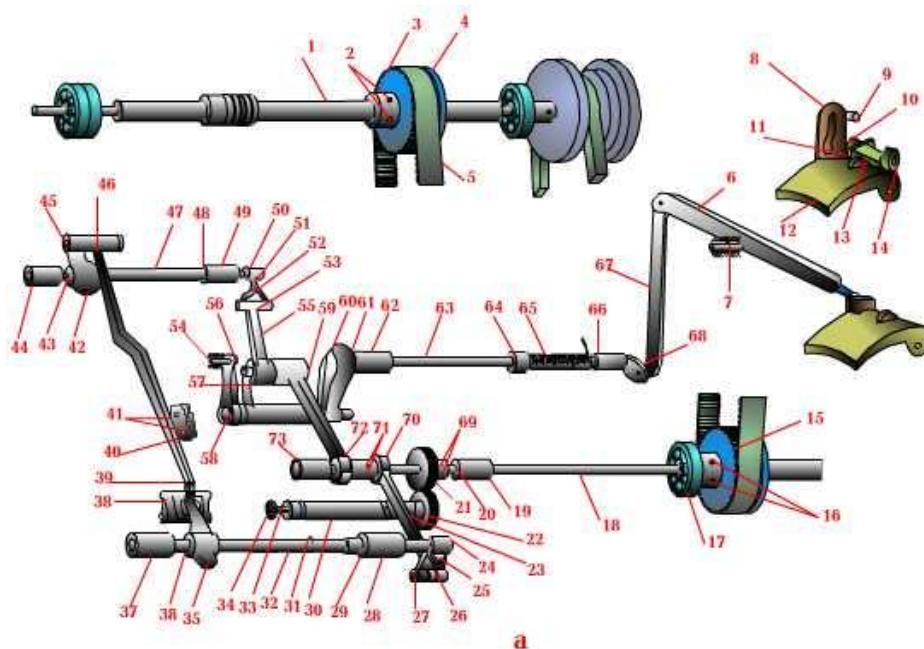
Игна 1 ни ўрнатишдан олдин маҳовик фидирак 26 ни айлантириб, игна юриткич 3 ни энг юқори ҳолатга қўтарилади. Винт 35 ни бўшатиб игна 1 нинг колбасини игна туткичга охиригача тақаб киритилади, қисқа ариқчасини моки учи томонга қаратиб игна винт 35 билан маҳкамланган.

Игна 1 нинг моки учиға нисбатан баландлиги винт 5 ни бўшатгандан кейин игна юриткич 3 ни вертикал суриб ростланади. Бунинг учун игна 1 ни, найча тутгич пази 16

нинг тагидан игна кўзининг ярми кўриниб турадиган қилиб, энг пастки ҳолатга тушириб қўйилади.

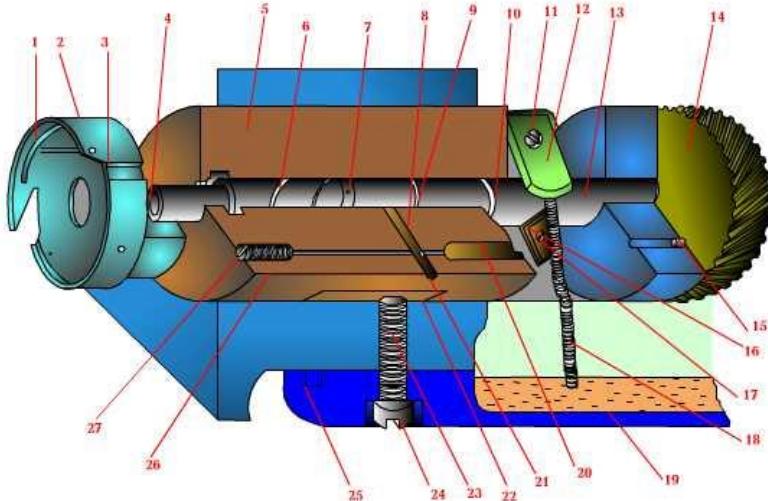
Ип тортгич механизми. Машинада шарнир-стерженли ип тортгич ишлатилади. Кривошип 15 бармоғи 14 нинг (5.5-расмга қаранг) ички елкасига ип тортгич ричаги 15 кийдирилган, ричагнинг пастки тешигига эса подшипник 15 қўйилган. Ричаг 19 нинг ўрта тешигига звено 18 нинг бармоғи кийдирилган, унинг орқа каллаги винт 17 билан машина корпусига маҳкамланган шарнирли бармоқ 16 га кийдирилган. Ричаг 19 нинг қулоқчаси 20 машина ўйифидан чиқиб туради ва унга ип тақилади.

Моки механизми. Машинада марказий найчали бир текис айланадиган моки ишлатилади.

5.6-расм. а. 1022-М русумли тикув машинаси моки ва материални суриш механизмларининг конструктив схемаси.

Мокининг автоматик мойланиши. Мокининг ва газлама суриш механизми бир қанча бирикмаларининг автоматик мойланиб туриши учун машина платформаси тагида маҳсус мой картери бор.

5.7-расм. Мокини автоматик мойлаш системаси.

Материалларни суриш механизми. Бу механизм рейкани вертикал суриш ва горизонтал суриш узелларидан, баҳя ростлагичдан ва тепки узелларидан иборат.

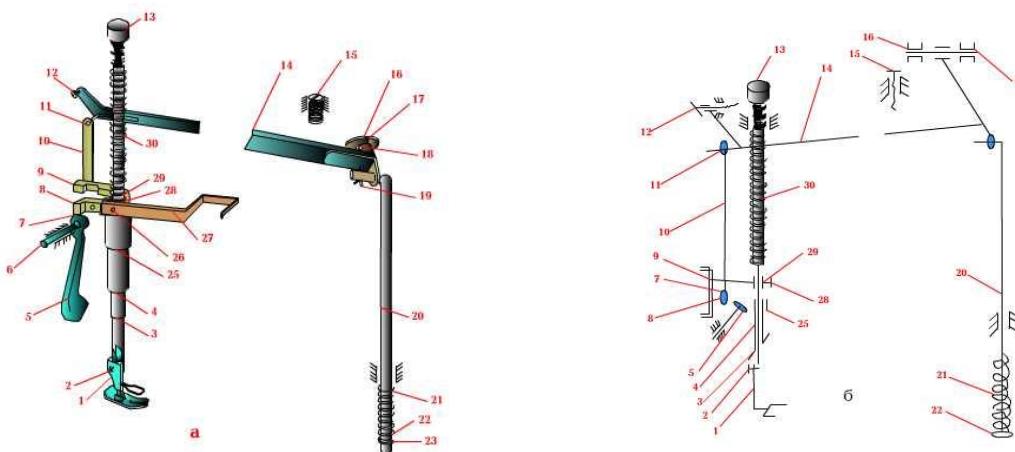
Тепки узели. Тепкини кўтариш ва тушириш учун машинада қўлда ва оёқда ҳаракатириладиган иккита қурилма ишлатилади (5.6-расм).

Тикувчининг бармоқларини игна кириб кетишдан асрайдиган симдан ясалган сақлагичи 24 бор шарнирли тепки 1 винт 2 ёрдамида стержен 3 га маҳкамланади. Стержен 3 втулкада 4 да ҳаракатланади, бу втулка қронштейн 25 бемалол кийдирилган, унинг бармоғи 8 эса машинанинг олд қисмидаги пазга киритилган. Стержен 3 га винт 28 ёрдамида пружина туткич 29 маҳкамланган бўлиб, унинг бармоғи 9 машинанинг олд қисмидаги пазига киритиб қўйилган, бу эса тепки 1 билан стержен 3 ни уз ўқлари атрофида айланиб кетишдан сақлайди. Тепкини қўлда кўтарадиган ричаг 5 ўқ 6 кийдирилган, қронштейн 25 нинг бармоғи 8 ричаг 5 нинг кулачокли юзаси билан туташган. Ростлагич винт 13 стерженига кийдирилган пружина 30 пружина туткич 29 га тирагиб туради. Пружина туткич 29 га винт 26 ёрдамида ип йўналтирувчи бурчаклик 27 маҳкамланган.

Тепкини оёқ билан кўтариш учун тикувчи чап педални босади. Тортқи ва иш столининг ўқи ишлаб турадиган ричаг орқали тортқи 20 кўтарилиб, ричаг 14 ни соат милига қарши йўналишда буради. Звено 10 кўтарилиб, қронштейн 25 ва пружина туткич 29 орқали тепкини кўтаради. Педалга босиш тўхтатилганда, пружина 30 тепкини пастга туширади, пружина 21 эса звеноларни илгариги ҳолатига қайтаради. Ричаг 14 ни бурилиш бурчагини винт 15 чеклаб туради.

Тепкининг материалга босими винт 13 ёрдамида ростланади: уни бураб киритилса, тепкига бўлган босим ошади.

Тепки 1 нинг игна пластинкасига нисбатан юкори кўтарилишини винт 28 ни бўшатгандан кейин пружина туткич 29 ни вертикал бўйлаб суриб ростланади.

5.8-расм. 1022-М русумли тикув машинаси тепки узели
а-конструктив; б- структураий схемаси

Пружина тутгични пастга туширилса, тепки баландроқ күтарилади. Тепки тешигининг игна ҳаракат чизигига нисбатан ҳолатини винт 28 ни бўшатгандан кейин стержен 3 ни бурниб ростланади.

"Жуки" (Япония) фирмасининг ЛХ -1162 -С-5-4В русумли икки игнали тикув машинаси. Бу машина костюмбоп ва палтобоп материаллардан тикиладиган тикувчилик буюмлари деталларини икки ипли параллел моки баҳяқаторни юритиб тикишга мўлжалланган. Асосий валининг айланиш частотаси 3000 айл/мингача, баҳясининг йириклиги 0 дан 6 мм гача, параллел баҳяқаторлар оралиги 3,2 мм. Бу машинада илгариланма қайтма ҳаракатланувчан иғналар, вертикал жойлашган мокилар, газламани тишли рейка ёрдамида суриш ва ип тортич механизмларидан тузилган. Машинанинг устки қисмига технологик жараёнларни ва механизмлар ишини назорат қилувчи, ҳамда чокнинг бир кўринишидан иккинчи кўринишига автоматик ўтказувчи электрон бошқарув системаси ўрнатилган. Электрон бошқарув системаси қўлланилиш натижасида баҳяқатор сифатли бажарилишини ва механизмларни автоматик мойлаш қурилмасининг ишини доимий назорат қилиш имкони яратилган.

Бош валдан моки валига ҳаракат тишли тасмали узатма орқали узатилади. Плунжерли насосли автоматлаштирилган мойлаш системаси ўрнатилган.

Устки ва остки иплар таранглигини ўзгартиравчи ва назорат қилувчи қурилмалар ўрнатилган. Машинада чарм маҳсулотларини ва қалин материалларни ҳам тикиш имкони яратилган.

Баҳя йириклиги ва ортга тикиши материални суриш механизми билан боғланган қурилма ёрдамида амалга оширилади.

"Дюркопп" (Германия) фирмасининг моки баҳяли тикув машиналари. "Дюркопп" фирмасида жуда кўп турдаги моки баҳяли бир ва икки игнали тикув машиналари ишлаб чиқарилади. Бу машинларда қўлланилган қўшимча механизм ва қурилмалар кийимнинг юқори сифатли тикилишини таъминлайди. Ҳозирги пайтда "Дюркопп" ва "Адлер" фирмалари бирлашган бўлиб, жаҳон андозаларига жавоб берадиган тикув машиналарини ишлаб чиқарилмоқда.

B292-185082 русумли икки игнали тикув машинаси. Бу машина турли қалинликдаги енгил қўйлаклик ва костюмбоп материаллардан тикиладиган буюм деталларини икки ипли иккита параллел моки баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Асосий валининг айланиш частотаси 4000 айл/мин. гача, баҳясининг йириклиги 0 дан 6 мм гача, параллел

бахяқаторлар оралиғи 3,5/5, 0/6, 5 мм (игнатугич, тепки, игна пластинаси ва рейкадан иборат алмаштириладиган құшымча деталлари бор).

Иккита параллел баҳяқатор турли буюмлар деталларини безашда, масалан, бортга, ёқага, белбоға, хлястикка ва бошқа деталларга безак баҳяқатор юритиши; тахламаларни, тасмаларни, бейкаларни, кокеткаларни бостириб тикишда ва бошқа ишларда кенг құлланилади. Иккита параллел баҳяқаторни бир игнали чоклаш машинасида ҳам бажариш мүмкін, лекин бунда бириңчидан, бу иш бир вақтда бажарилмайды, иккінчидан эса, маҳсус мосламалар құллаганда ҳам буни бажариш анча қийин бўлади. Қўш игнали машиналар меҳнат унумдорлигини (50-80% га) оширади ва тикилаётган буюм сифатини яхшилайди.

Мутахасисларнинг маълумотларига кўра икки игнали машинасини қўллаш натижасида буюм сифати яхшиланибгина қолмай, балки меҳнат унумдорлиги ҳам илгари ишлаб чиқарилган қўш игнали машиналарнинг қўрсаткичларига нисбатан 3,5 % ошган.

"Дюрокопп" фирмаси яна бир қатор қўш игнали машиналарни яъни, баҳяқаторлар оралиғи 0 дан 12 ммгача бўлган, барча турдаги кийимларни тикишга мўлжалланган машиналарни ишлаб чиқармоқда.

Бу машинада газлама шикастланмаслиги учун тепки секин тушиши таъминланган. Устки ва остки иплар таранглигини ўзгартирувчи ва назорат қилувчи қурилмалар ўрнатилган. Машинада тери ва қалин материалларни ҳам тикиш имкони яратилган.

«Пфафф» (Германия) фирмасининг 45-909-0045-001/001 русумли тикув машинаси. «Пфафф» фирмаси ишлаб чиқарадиган 45-909-0045-001/001 русумли тикув машинаси қалин материалларга ишлов беришида, эрқаклар шими ва костюмларини икки ипли моки баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Машина асосий валининг айланиш частотаси 2500 айл/мин. Баҳясининг йириклигини нолдан 5 мм гача ўзгартириш мүмкін. Тепки кўтарилиш баландлиги 9 мм.ДПХ35 134-35 системаси Н110-140 игналари қўлланилади. Игнанинг ҳаракат йўли 33 мм. Машинанинг массаси 46 кг. Габарит ўлчамлари 50x72x42. Тикилаётган материалда салқи ҳосил бўлмаслиги учун машинада платформага нисбатан вертикал ва горизонтал ҳаракатланувчан игнали механизм ишлатилган. Остки материал салқиси материалларнинг рейка ва игна билан бир вақтда сурилиши натижасида камаяди. Игна материал сурилаётган пайтда машина пластформасининг кўндалангига орқага томон қайтади ва рейка пастга тушаётганда материалдан чиқади. Мокиси айланадиган марказий-найчали бўлиб, четлагичи ҳам бор. Иптортгич шарнир-стерженли бўлиб, игнага устки ипни узатиш ва баҳяни таранглаш учун хизмат қиласи. Рейка типидаги газламани суриш механизми қўлланилган. Найчага ип ўрайдиган ўрагич машина танасига ўрнатилган.

Машинадаги игна, ип тортигич ва материални суриш механизмлари тузилишлари жиҳатидан 1022-М тикув машинаси механизмларига ўхшаш. Мокиси эса платформага нисбатан вертикал жойлашган бўлиб, у ҳаракатни тақсимлаш валидан тишли узатмалар орқали олади. Моки учининг узайтирилганлиги баҳянинг тортилмасдан ҳосил бўлишини таъминлайди.

Тикув машинасида иш ўрнини ташкил қилиш ва ишлаш тартиби. Машинада бажариладиган иш ўрни иш столи ва унинг қопқоғи ўйиқига ўрнатилган машина бош қисми билан жиҳозланган. Иш столини иккита таянч ушлаб туради.

Тикувчининг машина олдида тўғри ўтириши, иш усуулларини ўзлаштириб олиши меҳнат унумдорлигини оширишга имкон беради. Тикувчининг гавдаси олдинга сал энгашиб туриши керак. Тикилаётган буюм тикувчининг кўзидан 30-40 см нари туриши, тикувчининг тирсаклари эса стол қопқоғи билан бир хил баландликда бўлиши керак. Стулнинг баландлигини тўғри танлаш катта аҳамиятга эга. Одатда, ўтиргич баландлигини ростлаш мүмкін бўлган бурама стуллар ишлатилади. Тикувчи машина бош қисмининг рўпарасида ўтириши, унинг иккала оёғи педал устида туриши лозим. Ўнг оёқ кафтини сал олдинроқ қўйиши керак, бунда машинани асосан ўнг оёқда юргизиб, чап оёқда тўхтатилади. Зўриқиши ҳам икки оёққа бир хилда тақсимланиб, машинада ишлаш

бирмунча осонлашади. Тикилаётганда тепкини күтариш учун тизза ричаги босилади, у ўнг оёқ тиззаси баландлигиде бўлиши керак.

Иш бошлашдан олдин ипларнинг тўғри тақилганлигини текшириш, агар зарур бўлса, машинани мойлаш керак. Бунда машинанинг электр юритмаси ўчирилган бўлиши керак. Тикаётган деталлар машина тепкисининг чап томонида бўлиши лозим. Чок ҳақи ўнг томонга қараб туриши керак.

Тикув машиналарини ишлатиш ва таъмирлашда техника хавфсизлиги қоидалари. Тикув машиналари махсус ҳимоялаш қурилмалари билан жиҳозланган бўлиши керак. Йўрмаш-тикиш машиналарида чалиштиргичлар шчитлар билан чегараланган, игна механизми эса кожухлар билан ёпилган бўлиши керак.

Барча тикув машиналарида 36В кучланиши ёритгич ўрнатилиши керак. Тикув машинасида ишлаётганда қуйидаги техника хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиш керак. Машинани ишлатишдан олдин иш ўрнини йифишириш, юритиш тасмасининг тўсиқлари, и gnani бармоқларни тешищдан сақловчи сақлагичлар, шчитлар борлигини текшириш керак. Иш вақтида қайчи ва ипларни юритиш тасмаси яқинига қўйиш ярамайди. Иш тугагандан кейин ҳамма асбобларни махсус қутичаларга солиб қўйиш керак.

Чилангарлик ва йифишишларини бажариш пайтида таъмирловчи чилангандар чархлаш ва пармалаш дастгоҳларида ишлайдилар, машин ва ярим автоматларнинг электр жиҳозлари, турли хил йўқ кўтариш механизмларидан фойдаланилади. Тикув машиналарида таъмирлаш ишларини ўтказиш пайтида техника хавфсизлиги қоидалари бўйича қуйидаги талабларни бажариш керак:

- махсус кийимни тартибга келтирган ҳолда тўғри кийиш, соchlарни бош кийими остига йифишириш;
- иш жойидан ортиқча нарсаларни олиш;
- махсус қурилмалар, тўсиқлар, мосламалар, асбоблар созлигини текшириш;
- маҳаллий ёруғликни ёруғлик кўзни қамаштирмайдиган қилиб ва ишчи ўрнига яхши ёруғлик тушадиган қилиб мослаштириш;
- агар таъмирлаш доимий иш жойига ўтказиладиган бўлса машинани энергия манбаларидан ўчириш;
- технологик карта ва технологик жараён билан танишиш;
- кучланиш 36В дан, хавфли жойларда эса 12Вдан ошмаган кўчма электр ёритгичлардан фойдаланиш.

Тикув машиналарини таъмирлашда ва шу машиналарда ишлаётганда қуйидагилар ман этилади:

- деталларга винтни осилган ҳолатда бураш;
- машина ишлаб турган пайтда тозалаш ва мойлаш;
- иш ўрнида электр лампочкаларини алмаштириш;
- ишдан кейин электр юритгичларни токка уланган ҳолда қолдириш ва ҳоказо.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ.

1. Моки баҳяқаторининг хусусиятларини тушунтиринг.
2. Моки баҳяқаторининг занжирсимон баҳя қатордан фарқи нимада?
3. Моки баҳяқаторнинг ҳосил бўлиш жараёнини тушунтиринг.
- 4."Текстима" (Германия) машинасозлик бирлашмасининг 8332 русумли тикув машинаси қайси ишларни бажаришга мўлжалланган? Унинг асосида қандай тикув машиналари яратилган?
5. 8332 русумли тикув машинасида остки ип найчага қандай ўралади?

6-МАЪРУЗА

ЗАНЖИРСИМОН БАҲЯҚАТОР ҲОСИЛ ҚИЛИБ ТИКУВЧИ МАШИНАЛАР

РЕЖА:

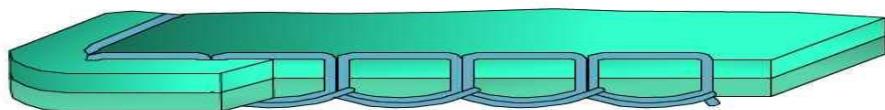
1. Бир ипли занжирсимон баҳянинг хусусиятлари.
2. Икки ипли занжирсимон баҳяқаторнинг хусусиятлари.
3. «Орша» (Белоруссия) фирмасининг занжирсимон баҳяли тикув машиналари.
4. «Пфафф» фирмасининг 5487 Р 16 980Б икки игнали занжирсимон баҳяли тикув машинаси
5. «Зингер» фирмасининг 302-4-206-А русумли икки игнали тикув машинаси.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Ҳ.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Бир ипли занжирсимон баҳянинг хусусиятлари. Бир ипли занжирсимон баҳяқатор уст томондан пунктир, ост томондан эса занжир тарзида кўринади (6.1-расм). Охиригина баҳядан ип учини чиқариб олиб, уни тортилса, баҳяқатор осонгина очилади. Тикувчилик буюмларини тикишда бир ипли занжирсимон баҳяқатор кўпинча деталларни вақтинча улашда (бостириб кўклиш ва зий кўклиш ишларини бажаришда), тутма қадаш ва тутма тиргагини ўрашда, ҳалқа йўрмашда, бичик даталларига талон тикишда, безак ишларида ва ҳоказода ишлатилади. Бош кийимлар тикишда бир ипли занжирсимон баҳяқатор деталларни доимий улашда ишлатилаверади, чунки бош кийимларда ҳамма чоклар астар тагида бўлиб, бу уларнинг йечилиб кетишига йўл қўймайди.

Бир ипли занжирсимон баҳяқатор моки баҳяқатордан икки баравар эластикроф ва чокнинг узунасига тортилишига чидамли бўлади. Бу машиналарнинг унумдорлиги қанча юқори, конструкцияси содда, чунки улар остки ип қайта ўралмайди, интортгичи ва баҳяни пухталаш курилмаси йўқ.

6.1-расм. Бир ипли занжирсимон баҳяқатор

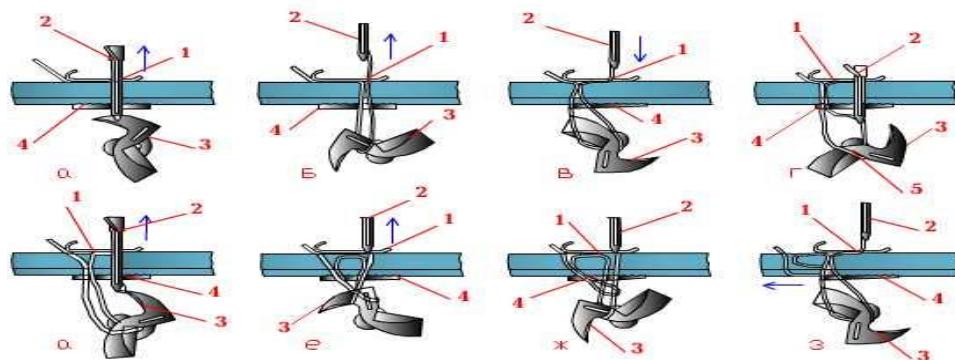
Бир ипли занжирсимон баҳя ҳосил бўлиш жараёни. Баҳя ҳосил бўлиш жараёнида чалиштиргич 3 (6.1-расм) игна 2, рейка 4, тепки 1 ва игна юритгичга маҳкамланган ипузатгич қатнашади.

Баҳя ҳосил бўлиш жараёнининг куйидаги характеристери босқичларга бўлиш мумкин:

- игна 2 газламани тешиб ўтади ва энг пастки чекка ҳолатга тушади, кейин 2-2,5 мм кўтарилиганда ипда ҳалқа ҳосил қиласди, бу ҳалқани чалиштиргич 3 нинг учи илиб олади;

- чалиштиргич 3 ҳалқани чўзиб узайтиради, игна 2 газламалардан чиқади, тишли рейка 4 кўтарилади ва газламаларни бир баҳя бўйи суради;

- газламалар сурилишининг охирида ҳалқа оғиб, унга игна 2 кириши учун қулай ҳолатини эгаллайди, айни вақтда чалиштиргич 3 нинг қия юзаси 5 ҳалқанинг қисқа (чапдаги) бўлагини чалиштиргич 3 стерженига ўралиб кетмайдиган қилиб, олдинга олиб ўтади;

6.2-расм. Бир ипли занжирсимон баҳянинг ҳосил бўлиш жараёни

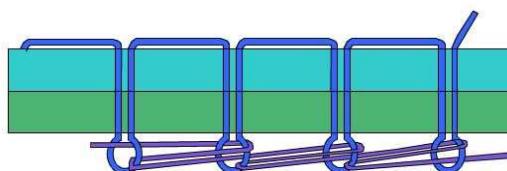
- игна 2 яна газламаларни тешиб ўтади ва энг пастки ҳолатдан 2-2,5 мм кўтарилиганда иккинчи ҳалқа ҳосил қилиб, бу ҳалқага чалиштиргич 3 нинг учи киради;

- чалиштиргич 3 иккинчи ҳалқаси биринчиси ичига киритади; биринчи ҳалқа чалиштиргич 3 ости 6 дан сирқаниб чиқади;

- игна 2 газламадан чиқсан заҳоти, рейка 4 кўтарилади ва материални баҳя бўйича суради. Биринчи баҳя ҳосил қилишда игна 2, чалиштиргич 3, кенгаювчи иккинчи ҳалқа ва рейка 4 қатнашади.

Бу босқичлар бажарилгач, яна жараён такрорланади.

Икки ипли занжирсимон баҳяқаторнинг хусусиятлари. Икки ипли занжирсимон баҳяқатор (6.2-расм) устки томонда пунктир чизиклардан, остки томонда эса учта ипдан ташкил топган занжирдан иборат бўлади. Баҳяқатор пастки томони қабариқ бўлиб чиққани учун чок қалинлашиброқ қолади.

6.3-расм.Икки ипли занжирсимон баҳя.

Икки ипли занжирсимон баҳяқатор моки баҳяқаторга нисбатан икки баробар эластикроқ бўлади. Икки ипли занжирсимон баҳяқатор осонгина сўкилади.

Бунинг учун баҳядан чалиштиргич ипчилини чиқариб олиб тортиш керак: устки ип алоҳида сўклилади. Устки ип баҳяқатор ўртасига узилган бўлса, шу ип узилган жойда сўклишиш қийинлашиб қолади. Икки ипчили занжирсимон баҳяқаторга моки баҳяқаторга нисбатан 2,3 баробар ортиқ ип кетади.

Йўксак эластик чок ҳосил қилиш талаб қиласидаги трикотаж материаллар ва эластик синтетик толали газламалардан буюмлар тикиш зарур бўлгани учун тикувчилик саноатида икки ипчили занжирсимон баҳя машиналар тобора кўп ишлатилмоқда. Бундан ташқари моки баҳя машиналарга нисбатан икки ипчили занжирсимон баҳя машиналар бир қанча афзалликларга эга.

Икки ипчили занжирсимон баҳя ҳосил бўлиш жараёни. Баҳя ҳосил қилишда игна, чалиштиргич, рейка, тепки, ип узатгич иштирок этади. Чалиштиргич икки марта баҳяқатор кўндалангига ва икки марта баҳяқатор узунасига ҳаракатланаб, мураккаб фазовий ҳаракат қиласиди (6.4-расм, а).

Баҳя ҳосил бўлиш протессенини бир қанча босқичларга бўлиш мумкин.

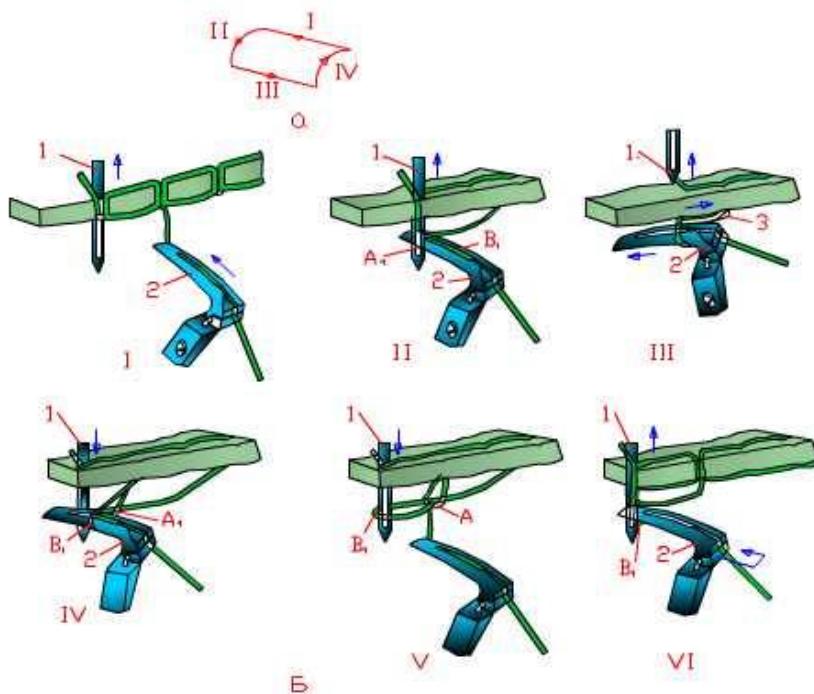
Игна 1 (6.4-расм, б, И) материалларни тешиб ўтиб, энг пастги ҳолатга тушади, бу пайтда чалиштиргич 2 баҳяқаторнинг кундалангига ҳаракатланади.

Игна 1 (6.4-расм, б, ИИ) энг пастки ҳолатидан 2-2,5 мм кўтарилиб, ҳалқа А 1 ни ҳосил қиласиди, бу ҳалқага чалиштиргич 2 ўз ҳалқаси В1 ни олиб киради.

Игна 1 (6.4-расм, б, ИИИ) юқори кўтарилади ва материалдан чиқади, ип узатгич баҳяга кетган ипни ғалтақдан чуватади, рейка 3 юқори кўтарилади ва материалларни бир баҳя бўйи суради. Чалиштиргич 2 баҳяқаторнинг узунасига (тикувчи томон) ҳаракатланади.

Игна 1 (6.4-расм, б, ИВ) материални тешиб ўтади ва чалиштиргич 2 нинг ҳалқасига В1 га киради, бу пайтда игна ҳалқаси А1 ни оғган ҳолатга тутиб турган чалиштиргич 2 баҳяқатор кўндалангига ҳаракатланади.

Игна 1 (6.4-расм, б, В) пастга тушишда давом этади, ип узатгич ипчилиб беради, игна ҳалқаси А1 қисқаради. Игна баҳянни таранглаштириб, олдинги ҳалқа ипини тортади. Остки ип узатгичдан остки ипни бўшатади, чалиштиргичнинг игнага илинган ҳалқаси А1 материалга томон тортади.

6.4-расм. Икки ипчили занжирсимон баҳянинг ҳосил бўлиши
а) чалиштиргич ҳаракат траекторияси

б) баҳяниң ҳосил бўлиши

Чалиштиргич 2 (6.4-расм, б, ВИ) баҳяқаторнинг узунасига (тикувчидан олдинга томон) ҳаракатланади, кейин баҳяқаторнинг кўндалангига ҳаракатланиб, энг остки ҳолатидан 2-2,5 мм кўтарилиган игна И ҳалқасига А2 га киради. Кейин жараён тақорланади.

"Орша" (Белоруссия) фирмасининг занжирсимон баҳяли тикув машиналари. "Орша" енгил машинасозлик фирмасининг 1622 русумли тикув машинаси уст кийим бичиғи деталларида икки ипдан салқи ҳалқали бир ипли занжирсимон чалишишдагидек битта нусхалама баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Машина бош валининг айланиш частотаси 1000 айл/мин. гача, бир томондаги салқи учлари оралиғи 6 мм дан 12 мм гача, солқиннинг узунлиги камидаги 4 мм. Материалларнинг тепки тагида қисилган ҳолатдаги максимал қалинлиги 5 мм. Электроритгичининг куввати 0,25 кВт. Игналар 0277 № 90, 100.

1622 русумли тикув машинаси устки кривошип ползунли игна, газламани суриш, рейкани горизонтал суриш узели билан кинематик боғланган бўлган иккинчи остки игна ва ҳалқаларни чўзадиган ҳамда игналарда тутиб турадиган чалиштиргич механизмларидан тузилган. Игналар айни вақтда ип узатгич вазифасини ҳам бажаради.

"Пфафф" фирмасининг 5487 Р 16 9806 икки игнали занжирсимон баҳяли тикув машинаси. "Пфафф" фирмаси ишлаб чиқарадиган бу машина шим ўрта қир- қимларини ва қалин материалларни иккита параллел икки ипли занжирсимон баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Асосий валининг айланиш частотаси 5000 мин гача, баҳясининг йириклиги 0 дан 6 мм гача ростланади, параллел игналари оралиғи 2 мм. Тепкисининг кўтарилиши баландлиги 8 мм.

Машинада игналар механизми, фазовий мураккаб ҳаракат қиласидиган иккита чалиштиргич, материалларни сурадиган рейкали механизм бор. Машина ғидиракли насос билан ишлайдиган марказлашган автоматик мойлаш системаси билан таъминланган.

"Зингер" фирмасининг 302-4-206-А русумли икки игнали тикув машинаси. 302-4-206А тикув машинаси эркаклар жинси шимлари ва қалин материаллардан тайёрланадиган кийим деталлари параллел икки ипли занжирсимон баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Асосий валининг айланишлар сони 4500 мин⁻¹ баҳя узунлиги 6,4мм. Тепкисининг кўтариш баландлиги 8мм игналар ҳаракат йўли 31,7мм. "Зингер" фирмасининг 3260-01 игналари қўлланилади.

Машинада кривошип шатунли игна механизми, мураккаб фазовий ҳаракатланувчи иккита чалиштиргич ва рейка типидаги материалларни суриш механизмлари бор.

Чапки игналарга устки игна тақишини кўриб чиқамиз. Ғалтақдан ип ипйўналтиргич тешикларидан ўтказилади, таранглаш ростлагичи шайбалари орасидан пастдан юқорига айлантирилиб, машина танасига ўрнатилган йўналтиргич 3 нинг кетинги тешигига киритилади.

Сўнгра ип ип узатгичнинг тешигидан, юқоридан пастга игна тутгичнинг чап тешигидан ўтказиб олд томондан игна 5 нинг қўзига тақилади.

Остки ип ғалтақдан йўналтиргич пластиналари орқали ип йўналтиргич тешикларидан таранглаш ростлагичи 1 шайбалари орасидан айлантириларди ва машина остки қисмининг ён томонига ўрнатилган стержен 2 тешикларидан, сўнгра ип йўналтиргич пластинаси 3 тешикларидан олиб ўтилади. Кейин ўнгдан чапга ип йўналтиргичнинг тешикларидан ва чалиштиргич 4 тешикларидан ўтказилади. Остки ип тақилгандан сўнг қопқоқ ёпиб қўйилади.

Назорат саволлари.

1. Тикувчилик саноатида бир ипли занжирсимон баҳяқаторлар қайси ишларда қўлланилади?

2. Икки ипли занжирсимон баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёнида қайси ишчи органлар иштирок этади?
3. 1622 русумли ("Орша" фирмаси) тикув машинаси нусхалама баҳяқатор қандай ҳосил қилинади?
4. 1622 русумли ("Орша" фирмаси) тикув машинасида тебранма чалиштиргичларнинг вазифаси нимада?
5. 3076-1 (Россия) русумли тикув машинасида устки ип қандай тақилади?

7-МАЪРУЗА

СИНИҚ БАҲЯҚАТОРЛИ ТИКУВ МАШИНАЛАРИ

РЕЖА:

1. Синиқ баҳяқатор ҳосил бўлиш хусусиятлари.
2. «Дюрокопп» фирмасининг баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машинаси.
3. «Минерва» (Чехия) фирмасининг 335 русумли тикув машинаси
4. Тикув машиналарида ишлатиладиган мосламалар
5. Тикув машиналари ишида содир бўладиган нуқсонлар.

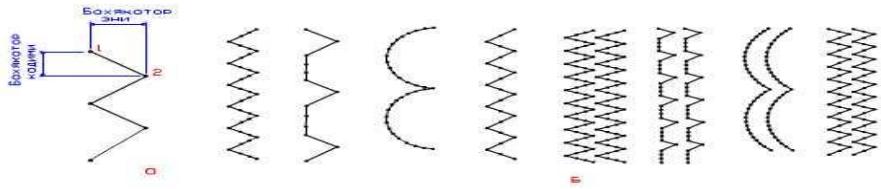
Фойдаланилганадабиётлар:

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Рахмонов “Тикувчиликбуюмларинишилбачиқаришхизолари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Рахмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Синиқ баҳяқатор ҳосил бўлиш хусусиятлари. 7.1-расм, а да тасвирланган синиқ баҳяқатордан тикувчилик саноатида кенг фойдаланилади. Бундай баҳяқатор моки баҳя машиналарда ҳам, занжирсимон баҳҳя машиналарда ҳам юритилиши мумкин. Синиқ баҳяқатор қавиш ва букиб тикиш ишларида, турларни, қоплама безакларни улашда, деталларни туташтириб тикишда, безак гули такрорланиб турадиган энг оддий кашта баҳяқаторлар юритишида, ҳалқаларни йўрмашда ишлатилади.

Синиқ моки баҳяқатор юритишида игна вертикал ҳаракатдан ташқари баҳяқаторнинг кўндалангига (платформанинг узунасига) ҳам ҳаракатланади, шунинг учун моки шундай бурилган бўладики, унинг айланиш текислиги инганинг оғиш текислигига параллел бўлсин.

Синиқ моки баҳяқатор қўйидагича ҳосил бўлади: игна чапки тешик 1 ни тешади ва энг пастки ҳолатдан кўтарилаетганда устки ипдан ҳалқа ҳосил қиласди, бу ҳалқани мокининг учи илиб олиб, найча атрофидан айлантириб ўтади; кейин игна материалдан чиқиб, баҳяқаторнинг кўндалангига оғади (рейка бу пайтда материални бир баҳяқатор кенглигича суради) ва иккинчи тешик 2 ни тешади. Кейин жараён тақрорланади.

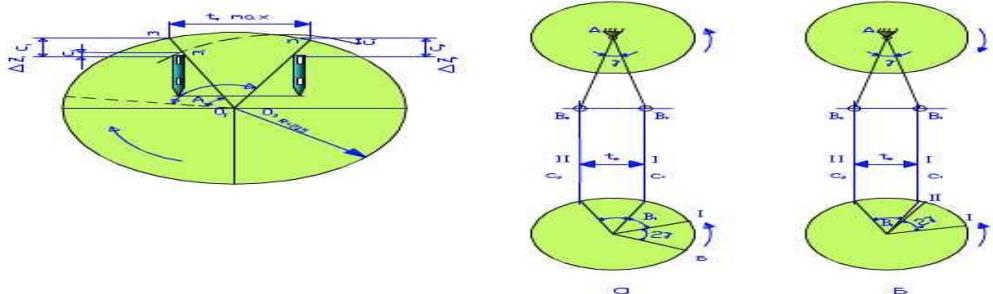

7.1расм. Синиқ баҳяқаторнинг турлари.

Безак ишларини бажаришда деталларни бир-бирига жуда пишиқ қилиб улаш учун кўп санчикли синиқ моки баҳяқатор юритилади. Бу баҳяқаторлар бир игнали ва иккиигнали машиналарда бажарилади. Бундай баҳяқаторлар 7.1-расм, б да тасвириланган. Бу расмларда кўринишича (уларга чапдан ўнгга томон қаралса), кўп санчикли баҳяқаторлар учта, олтига, ўн иккита ва иккита кетма-кет такрорланадиган баҳялардан иборат бўлади.

Икки чизиқли синиқ баҳяқатор юритиш учун битта моки билан ишлайдиган иккита игна маҳсус игна туткичга ўрнатилади. Игналарни горизонтал ҳаракатга копир ғилдираги келтиради.

Синиқ баҳяқатор ҳосил қилиб тикиш машиналарида игна ва мокининг ўзаро ҳаракатини кўриб чиқамиз. (7.2-расм). Кривошип 180^0 га бурилганда, игна ўзининг энг остки ҳолатини эгаллайди. Игна остки ҳолатидан (31 узунликка кўтарилилганда, устки ишдан ҳалқа ҳосил қиласи). Бу вақтда моки (1 бурчакка бурилади. Ҳалқани илиб олиш даврида моки учи м нуқтадан игна кўзидан C_1 масофада жойлашган бўлади. Игнанинг ўнг томонда санчилишда моки бурилиш бурчаги $\beta_2 = \beta_1 + \eta$ га teng бўлади.

7.2-расм. Игна ва мокининг ўзаро ҳаракат схемаси

Игна ипи ҳалқасини илиб олиш вақтида моки учи ҳ нуқтада жойлашади.

1.Игнанинг ΔZ_2 кўтарилиш баландлиги ΔZ_1 га қараганда кичик, масофа эса $C_2 < C_1$ бўлади. Бундан маълумки, игнанинг тебраниш масофаси $t_i \eta$ ва β_2

2. Мокининг нотекис ҳаракатини таъминлаш орқали мокининг иккинчи ҳолатидаги айланишини камайтириш мумкин. Бу усулни юқори тезликда ишлайдиган машиналарда қўллаб бўлмайди.

3. Моки учи О1 ни силжитиш йўли билан моки учининг игна ипи ҳалқасини ўз вақтида илиб олишни таъминлаш мумкин.

23-расм, а дан кўриниб турибдики, О2 нуқтадан ўтган Р радиус айланаси м ва нуқталарда игна ўқини кесиб ўтади ва C_1 ҳамда C_2 орасидаги масофалар фарқи камаяди. Маятник типидаги игна механизми машиналарда (23-расм, б) моки ўки бош вал ўки билан бир текисликда ётади. Игнанинг ўнг (И) ва чап (ИИ) томондаги остки ҳолатида ва кривошип турли ҳолатларни эгаллайди.

Кривошип ҳаракатида ҳосил бўлган (бурчак игна оғишига боғлиқ бўлади. Кривошип ва моки айланиш ҳаракатлари турли бўлган ҳолатда яъни АВ₁ дан АВ₂ ҳолатга ўтганда, бош вал $\phi=360-\gamma$ бурчакка бурилади.

Бу вақтда моки $2\phi=720-2\gamma$ бурчакка бурилади.

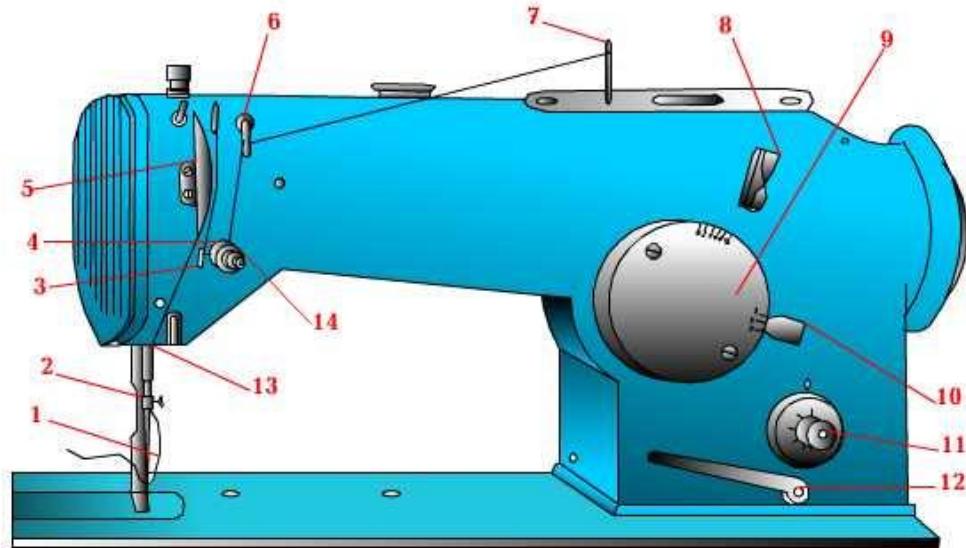
Шундай қилиб, игнанинг ўнг тарафда санчилишда мокининг ҳалқани илиб олиш бурчаги β_1 , чап санчилишда эса $\beta_2=2\gamma+\beta_1+\eta$ га тенг бўлади.

"Дюркопп" фирмасининг синик баҳяқатор ҳосил қилиб тикувчи машинаси. Бу машина эркаклар, аёллар ва болалар устки кийим деталларини синик баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Баҳя узунлиги 4 мм. Синик баҳяқаторнинг энини 6 мм га ўзгартириш мумкин. Асосий валининг айланишлар сони 5000 мин.

Горизонтал ўрнатилган мокили, игнаси платформага нисбатан вертикал ва бўйлама ҳаракатланувчи, материални сурадиган рейкали, типни автоматик қирқувчи механизми машина. Моки курилмасини мойлаш учун алоҳида система ўрнатилган. Максимал тезликда ҳам баҳянинг тарангланиш аниқ таъминланади. Асосий валдан айланма ҳаракат тишли тасмали узатма орқали остки валга узатилади. Машинага қўшимча курилма ва элементлар ўрнатилиб турли ишларни бажариш имкони бор.

"Минерва" (Чехия) фирмасининг 335 русумли тикув машинаси. Бу машина синик моки баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган бўлиб, икки вариантда ишлаб чиқарилади: 335-121 русумли тикув машинаси костюмбоп ва палтобоп газламалардан тикувчилик буюмлари тикишга ва 335-221 русумли тикув машинаси трикотаж ва енгил газламадан тикиладиган буюмларни тикишга мўлжалланган. Биринчи вариант машина асосий валининг айланиш частотаси 4000 мин гача, иккинчи вариантники 4200 мин. гача, баҳясининг йириклиги 0 дан 5 мм гача ростланади, баҳяқаторнинг кенглиги биринчи вариантда 0 дан 10 мм гача, иккинчи вариантда 0 дан 6 мм гача ростланади. Машинада кривошип-шатунли игна механизми, четлаткичи бор айланма моки, шарнир-стерженли иптортгич, материалларни сурадиган рейка типидаги механизм, чокларни пухталаш қурилмаси бор. Бундан ташқари, биринчи вариант машинада синик баҳяқаторни игна пластинаси марказига нисбатан ўнгга ёки чапга суриш қурилмаси ҳам бор. Моки автоматик мойланади, моки вали мой картерининг ичидаги айланади.

Ип тақиши. Ип ўрами ёки ғалтакдан чиқкан устки ип стержен 7 нинг (44-расм) тешигидан, ип йўналтириш бурчаклиги 6 нинг учта тешигидан бирин-кетин ўтказилади, устки ипни таранглаш ростлагичнинг шайбалари 14 орасидан айлантириб ўтиб, ип тортиш пружинаси 4 нинг ҳалқасига киритилади, ўнгдан юқорига қаратиб ип йўналтиргич 3 нинг ортига олиб ўтилади ва ўнгдан чапга ип тортигич 5 нинг қулоғига тақилади. Кейин юқоридан пастга ипни сим ип йўналтиргич 13 дан, игна тутгич 2 нинг тешигидан ўтказиб, тикувчидан нарига томонига 1 кўзига тақилади.

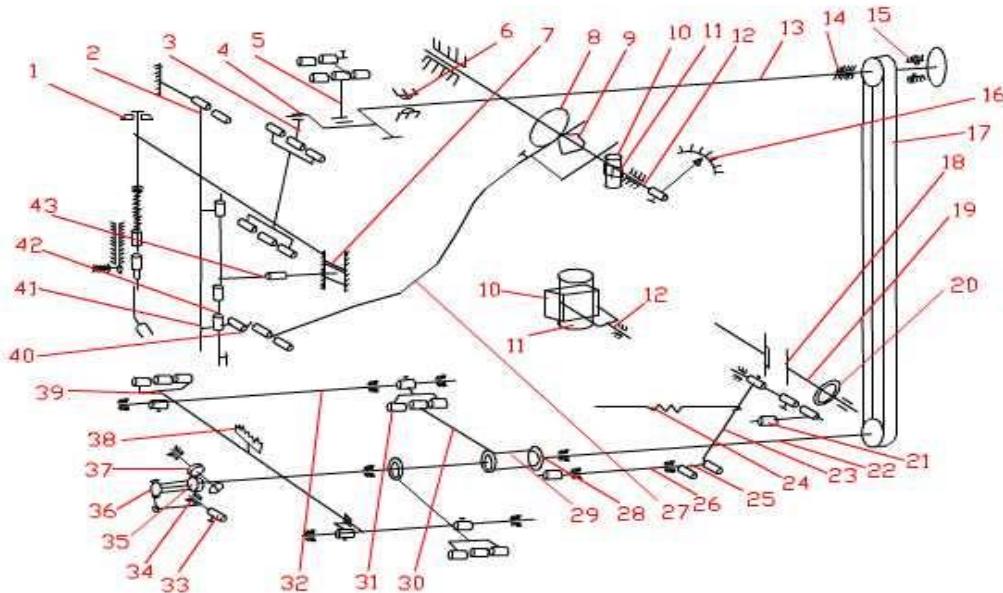
7.4-расм. 335 русумли тикув машинаси ташқи кўриниши

Игна механизми иккита узелдан иборат: игнани вертикал ҳаракатлантириш узели ва горизонтал оғма ҳаракатлантириш узели.

Бош вал 6, 15 (25-расм) думалаш подшипникларда ва 14 втулка ичида илгариланма қайтма ҳаракатланади. Бош валниңг чап учига қўшалоқ бармоқ ўрнатилган экстсентрик маҳкамланган. Бармоқни ташқи елкасига 3-шатунинг устки каллаги кийдирилган. Шатуннинг остки каллаги поводок бармоғига кийдирилади. Поводок тортиш винти ёрдамида игна юритгич 42 га маҳкамланган шатун 8, устки ва остки каллакларининг шарнирли боғланиши игнаюритгичнинг баҳяқаторга кўндаланг сурилишни таъминлайди.

Игнаюритгич 42 рамка 41 нинг иккита йўналтиргичи ва ползун 7 ўрнатилган йўналтиргич 3 да ҳаракатланади. Бу машинада 1022-М русумли тикув машинасидагидек кривошип коромислоли иптортгич механизми қўлланилган.

Игнани горизонтал оғма ҳаракати қуйидагича таъминланади. Игнаюритгич рамкаси 41 эксцентриксимон шпилка 40 орқали кулисали шатун 27 билан шарнирли боғланган. У ўз навбатида уч марказли кулачок 9 дан ҳаракатни олади.

7.5-расм. 335-121 русумли тикув машинаси кинематик схемаси

Тишли гирдирак 8 бош валга нисбатан 2 марта кам айланади. Кулиса-шатун 27 созлагич 11 ариқасида ҳаракатланадиган ползун 10 билан шарнирли боғланган.

Үқ 12 олд учиға ричаг 16 маҳкамланган бўлиб, у игна силжиш масофасини ўзгартириш имконини беради. Моки 34 бош валдан тишли тасма 17 орқали айланма ҳаракатланади. Остки вал 22 нинг чап учиға эксцентрик 28 ўрнатилган бўлиб, ундан найча ушлагич итаргичи 33 буралма-қайтма ҳаракатини олади.

Материални суриш механизми қуидагича тузилган. Тишли рейка 38 бўйлама ҳаракатни 22 остки валдан экстцентрик 29, шатун 30, коромисло 31, суриш вали 32 ва коромисло 39 лардан олади. Бахя қадами, ростлагич 20 ариқасига ўрнатилган бармоқ 19 ҳолатини ўзгартириб созланади. Бармоқ 19 ҳолатини вилка 18 аниқлайди. Вилка 19 коромисло 24 звено 25, тортгич 26 ва муфта 28 билан боғланган. Ричаг 21 материал сурилиш йўналиш ўзгартириш учун хизмат қиласи. Материални вертикал суриш узели худди 1022-М тикув машинасидаги кабидир.

Асосий ростлашлар. Бахяқатор кенглиги даста 8 ни (25-расмга қаранг) босиб ва уни даражаланган шкала 9 га нисбатан буриб ростланади. Агар даста 8 ни соат мили ҳаракати йўналишида бурилса, бахяқаторнинг кенглиги ошади.

Синик бахяқаторнинг игна пластинаси марказига нисбатан ҳолати даста 10 ни босиб, шу дастанинг ўзини даражаланган шкала 9 даги учта белги Р, С, Л га нисбатан буриб ростланади. Биринчи белги синик бахяқаторнинг ўнг томондаги ҳолатига, иккинчи белги марказий ҳолатига, учинчиси эса чап томондаги ҳолатига мос келади.

Бахя йириклигини машина танасидаги белгига нисбатан даста 11 ни буриб ростланади. Агар даста 11 ни соат мили ҳаракати йўналишида бурилса, бахя йириклашади.

Бахяқаторни пухталашда даста 12 га босилади. Қолган ҳамма ростлашлар бошқа тикув машиналарида гидек бажарилади.

Ҳозирги пайтда "Минерва" фирмаси чиқарадиган 72524-105 русумли тикув машинаси ич кийим ва компюмбоп материалларга ишлов беришда синик моки бахяқатор юритиб ҳам қавиб, ҳам букиб тикишга мўлжалланган. Машина асосий валининг айланниш частотаси 4400 мин гача, бахясининг йириклиги 0 дан 4,5мм гача ростланади, бахяқатор кенглиги 0 дан 10мм гача, материалларнинг тепки тагида қисилган ҳолатдаги максимал қалинлиги 4мм. Бу машинанинг 335 русумли тикув машинасидан фарки шундаки, бу

машина игна юқори ҳолатдалигидан машинани автоматик тұхтатадиган механизм ва ип кирқиң билан таъминланган бўлади.

Тикув машиналарида ишлатиладиган мосламалар. Тикув машиналарининг мосламалари меҳнат унумдорлигини оширишга, буюмларга ишлов бериш сифатини яхшилашга имкон беради. Ҳозирги замон тикув машиналар тикилаётган буюмлар таннархини камайтиришга, тикувчиларга иш ўргатиш вақтини қисқартиришга ёрдам берадиган мосламалар билан таъминланган.

Тикувчилик саноатида ип қирқиң қурилмалари, тикилган буюмларни қатlam қилиб тахлаш қурилмалари, баҳяқатор берилган контур бўйлаб аниқ юритилишига ёрдам берадиган шаблонлар ва ҳоказо тобора кўп ишлатилмоқда. Тикиладиган деталларни игна тагига узатиб беришга мўлжалланган мосламалар такомиллаштирилмоқда. Контурлари синиқ чизик кўринишидаги деталларга мосламалар ёрдамида ишлов бериш имконини берадиган усуллар ишлаб чиқилган. Кўп мосламаларнинг кўчма элементлари, баъзиларининг мустақил юритмаси бор.

"Дюрокопп-Адлер" ва "Пфафф" фирмаларида ишлаб чиқариладиган параллел моки баҳяли тикув машинларига ўрнатиладиган мосламаларнинг бир неча турлари б жадвалда келтирилган. Бу мосламалар асосан материалларни букиб тикишда ишлатилади. Тикувчилик саноатида линейкалар ва тепкилар каби мосламалар кенг қўлланилади.

Икки учли сурилиб очиладиган линейкалар материал қирқимларига параллел баҳяқатор юритиш ёки борт, ёқа, манжет ва белбоғларга иккита параллел баҳяқатор юритиб тикиш учун мўлжалланган.

Мосламада қўзғалмас линейка винт ёрдамида машина платформасига маҳкамланади ва очиладиган линейкага бириктирилади.

Иккита кўтариладиган йўналтирувчи линейкали тепки зич материаллардан тайёрланадиган уст кийим ва енгил кийим чокларини бостириб тикишда ишлатилади.

Бу мослама босиши тепкисидан юқорироқда тепки стерженига винт ёрдамида маҳкамланади. Мосламанинг ён томон юзелларидаги чуқурчаларга иккита йўналтирувчи линейкалар ўрнатилган.

Ҳар бир баҳяқатор юритилиб бўлгандан кейин тикилаётган материал қайси томонга сурилишига қараб, йўналтирувчи линейкалардан галма-гал фойдаланиш мумкин.

Шнур кўйиб тикишга мўлжалланган тепкилар аёллар ва қиз болаларнинг буюмларини безашда ишлатилади. Бундай ишлар бажарилаётганда шнур материалга кўшиб тикилмаслиги лозим. Шу сабабдан игна шнурни илиб ўтмаслиги учун, шнурни йўналтириб турадиган чуқурча игнанинг ҳаракат чизигидан маълум оралиқда бўлади. Тикувчи материални кўлда букиб, ҳосил бўлган зий ичига шнурни йўналтириб туради.

Буклагич тепкилар ич кийим, эрқаклар, ўғил болалар кўйлакларини ва маҳсус кийимларнинг қирқимларини букиб чоклаш ва бостириб чоклашда ички чок билан тикишга мўлжалланган.

Қирқимларни ички чок билан тикиш учун, деталларни остки деталнинг қирқими устки детал қирқимидан чок кенглиги билан ишлов ҳаққини кенглигига teng микдорда чиқиб турадиган қилиб тахланади. Шундай тахланган материалларни буклагич тепкига киритилади, бунда остки деталнинг букилган қирқими тепкининг чап учидан ўтиб, тепкининг тагига кириши керак.

Чокни бостириб тикишда тикилган детал ёзиб юборилади-да, чокни чап томонга букиб, буклагич тепки тигига жойланади. Ич кийим тикишда буклагич тепки чокнинг кенглиги 0,5-0,6 см бўлганда, маҳсус кийимлар тикишда эса чокнинг кенглиги 0,6-0,8 см бўлганда ишлатилади.

Бурма ҳосил қиласидиган тепкилар аёллар ва қиз болалар кўйлакларини безашда ишлатилади. Тепки бикр қилиб ишланган бўлиб, унинг қисқа қилиб ишланган тагининг чап томонида горизонтал кесиғи бор.

Бундай тепкилар газламани бир текисда буриб, буюмни безашда ва остки қаватни бир йўла буриб икки қават материални бир-бирига қўшиб тикишда ишлатиши мумкин.

Шакллантирувчи йўналтиргичлар ипак ва ип газламалардан тикиладиган деталлар ёки буюмлар қирқимларини очик ёки ёпиқ букиб тикишга мўлжалланган. Шакллантирувчи йўналтиргич машина платформасига маҳкамланади. Унинг чиганоксимон буклагичи газламанинг букилган зийини игна санчиладиган марказдан 1-1,5 мм чапроққа ўтказиб турадиган қилиб тепкидан олдинга ўрнатилган. Шакллантирувчи йўналтиргични ишлатишда газлама қирқимини буклагичнинг спирали ичига тўлдириб киритилади-да, игна тагига йўналтирилади.

Махизлагич линейкалар кийим илгаклари ва шунга ўхшаш деталларнинг четига маҳиз қўйиб тикишда ишлатилади. Махизлагич линейка тепки олдида машина платформасига маҳкамланади. Бир-бири устига жойлашган иккита спирали бор кронштейндан иборат устки ва остки спираллар орасидаги тирқишиимон ўйикқа буюм деталларининг қирқими киритилади.

Тикув машиналарида ишлатиладиган оддийгина мосламаларни кўриб чиқиб, мосламаларни ишлаб чиқишига ва жорий этишига махсус тикув машиналари ишлаб чиқаришига нисбатан анча кам вақт кетади, деган хulosага келиш мумкин. Бундан ташқари мосламаларни ишлатиш ёки ишлатмаслик ҳолатига ўтказиш мумкинлиги оддий тикув машинасини махсус машина сифатида ишлатиш имконини беради.

Ушбу мосламалар ип газламадан эркаклар шими, махсус иш кийимлари, аёллар кўйлаги ва ўкувчилар мактаб кийимларини тикишга ихтисослашган корхоналарда қўлланилганда яхши натижаларга эришиш мумкин. Илмий тадқиқот институтларининг маълумотларига кўра, бундай корхоналарда кўпчилик технологик жараёнлар тегишли мосламалар билан комплекс жиҳозланса, меҳнат унумдорлиги 20-30 %га ошади.

Тикув машиналари ишида содир бўладиган нуқсонлар ва уларни бартараф этиш йўллари. Тикув машиналарида кўпгина сабабларга кўра нуқсонлар вужудга келиши мумкин: механизмларнинг, иш органларининг ўзаро таъсири бузилиши, деталларнинг ёйилиши, деталлар юзаси тозалигининг узгариши ва ҳоказо. Тикув машиналарининг асосий нуқсонларига баҳяқаторнинг сифати пастлиги, ип ташлаб тикилиши, ип узилиши, материалнинг қийин сурилиши, игна синиши киради.

Баҳяқаторнинг сифати пастлиги. Баҳяқатор бўш (иплари яхши тортилмаган) бўлса, таранг ёки кир бўлса, шунингдек агар иплар "газламалар устида чалишса" ёки "газламалар тагида чалишса" бундай баҳяқаторлар паст сифатли ҳисобланади.

Баҳяқатор бўш бўлганда иплар тикилаётган материаллар орасида чалишади, лекин материаллар бир-биридан қочиб туради. Бу камчиликни йўқотиш учун остки ва устки ипни таранглаш керак.

Баҳяқаторнинг ортиқча таранглиги ипларнинг ҳаддан ташқари таранглигидан келиб чиқади. Бундай баҳяқатор тикилган материалларнинг баҳяқатор чизиги бўйлаб тортилса, баҳяқатор иплари осонгина узилиб кетади. Бундай камчиликни ташки кўринишдан аниқласа бўлади, бунда чок баҳяқатор кўндалангига терилиб қолади. Буни устки ва остки ип таранглигини бўшатиб бартараф этилади.

Агар устки ип остки ипни тортиб кетиб, улар материалларнинг устидан чалишайтган бўлса, бунда баҳяқатор материаллар "устида чалишган" бўлади. Бу камчиликни йўқотиш учун иплар таранглигини устки ипдан бошлаб ростлаш керак.

Агар остки ип устки ипни тортиб кетиб, улар материаллар тагида чалишса, бунда баҳяқатор материаллар "тагида чалишган" бўлади. Бу камчиликни йўқотишда иплар таранглигини остки ипдан бошлаб ўзгартириш керак.

Кир баҳяқатор машинага ёмон қараб турилганлиги оғибатида келиб чиқади ва оғиш материалларни тикишда айниқса сезиларли бўлади.

Ип ташлаб тикилиши. Игна билан мокининг ўзаро ҳаракатларида мослик бузилса ип ташлаб тикилиши мумкин. Игнанинг нотўғри ишлашига қуйидагилар сабаб бўлиши мумкин: игнадаги нуқсонлар (унинг ўтмаслиги, букилганлиги); игнани рақамли белгиси ва номери нотўғри танланганлиги; игнанинг баландлиги нотўғри (баланд ёки паст ўрнатилганлиги); тепки ёки игна пластинаси игна учини чапга букиб юборадиган қилиб

нотўғри ўрнатилганлиги; ипларнинг нотўғри тақилиши; игна ариқчалари моки учига нисбатан тескари қараб қолганлиги; игна механизми бирикмаларининг ейилиши.

Қуйидагилар мокининг нотўғри ишлашига сабаб бўлади: моки учининг и gnaga вактида яқинлашиши нотуқри ростлаганлиги; игна билан моки учи орасидаги масофа нотўғри ростлаганлиги, моки механизми бирикмаларининг ейилганлиги ёки бўшаб кетганлиги. Ип ташлаб тикилиш сабабларини игна механизмидан бошлаб аниқлаш керак.

Устки ипнинг узилиши. қуйидагилар устки ипнинг узилишига сабаб бўлиши мумкин: ипнинг сифатсизлиги, ипнинг ҳаддан ташқари таранглиги, ипнинг нотўғри тақилиши, игна номери ип номерига мос келмаслиги, иш вактида тушмаслиги ёки баҳянинг тортилиб қолиши, мокининг ҳаддан ортиқ қизиб кетиши, ип йўналтиргичларнинг ёмон ҳолатдалиги (қирқилганлиги, ғадир-будирлиги) ёки ип йўналтиргичлардан баъзиларининг йўқлиги, игна пластинаси тешигида, моки қурилмасида тепки тагида қирилган ёки ғадир-будир жойлар бўлиши.

Остки ипнинг узилиши. Остки ип камроқ деталларга тегиб ўтадиган бўлгани учун, унинг узилиши устки ипдан нисбатан анча кам бўлади. қуйидагилар остки ип узилишига сабаб бўлади: найчанинг деворлари синганлиги ёки эзилганлиги, ип найчага бўш ёки нотекис ўралганлиги, ип нотўғри тақилганлиги, моки қурилмаси деталларининг остки ип тегадиган жойлари чақалиги ёки ғадир-будирлиги.

Материалларнинг қийин сурилиши. Бу камчилик рейка ёки тепкининг яхши ишламаслигидан келиб чиқиши мумкин. Қуйидагилар рейка ишидаги камчиликлар ҳисобланади: рейкадаги деффектлар (тишлар синган, мой теккан ёки тишлар ўтмаслашган, нотўғри танланган), рейканинг паст-баландлиги нотўғри ўрнатилганлиги ёки игна пластинасининг ўйикларига нисбатан унинг холати нотўғрилиги, материалларни суриш механизми бирикмаларининг бўшаб қолганлиги ёки ейилганлигидир.

Тепки ишидаги камчиликлар қуйидагилар ҳисобланади: тепкининг баландлиги нотўғри ўрнатилган; материалга тепкининг босими нотўғри ростланган, тепкидаги деффектлар - тепки тагининг юзаси ғадир-будирлиги, тепки рейкага нисбатан нотўғри танланган (тепки рейкадан кенгроф бўлиши керак), шунингдек тепки узелидаги бирикмалар бўшаб қолган ёки ейилган.

Материалларни суриш механизмидаги ва тепкидаги деталлар бўшаб қолган ёки ейилганлиги, иgnанинг кўндаланг силжиши борлиги, тепки рейкага нисбатан нотўғри туриб қолганлиги натижасида баҳялар қийшиқ тушадиган баҳяқаторлар ҳам материалларни суриш механизмининг деффектлари ҳисобланиши керак.

Игна синиши. Қуйидаги ҳолларда игна синиши мумкин: агар игна ҳаракат вактида биронта нотўғри туриб қолган деталга тегиб ўтадиган бўлса, игна баландлиги нотўғри (пастроқ) ўрнатилган бўлса; тепкида, игна пластинасида, мокида силжишлик бўлса ёки улар нотўғри ўрнатилган бўлса; игна пастлигига материаллар сурисла; тикиб бўлгандан кейин материалларни тепки тагидан эктиётсизлик билан олинса. Машина ишидаги бошқа камчиликлар (игна тегадиган деталлар синганлиги ёки уларда ғадир-будур жойлар борлиги) натижасида ҳам игна синиши мумкин, шунинг учун тикиш олдидан маҳовик фиддиракни айлантириб, игна ўз йўлида биронта деталга тегмаётганлигини текшириб кўриш тавсия этилади.

Машинани тозалаш ва мойлаш. Тикув машинасининг механизмларини тозалаш ва мойлаш уларни аниқ ва бетўхтов ишлашини таъминлайди. Туташган деталларнинг ишқаланадиган юзларини мойлаш учун минерал мойлар ишлатилади. Мойлаш материаллари ишқаланадиган юзаларнинг орасида деталларни ажратиб турадиган маълум қалинликдаги мой қатламини хосил қиласди. У деталларнинг ишқаланишини камайтиради, иш юзалари ўрнига мойлаш материаллари қатламлари бир-бирига ишқаланиб деталлар ейилишининг олдини олади.

Машинани тозалаш ва мойлаш шу машинада ишлайдиган тикувчининг вазифасидир; ҳар бир иш ўрнидан майдан, ўрта ва кичик (мокибоп) маҳсус асбоблар, тутилмайдиган юмшоқ артадиган мато бўлиши керак. Тикувчи ич кийим тикадиган бўлса,

бир ҳафтада камида бир марта, ип газлама тикканда ҳафтасига икки марта, пахта солинган ва титилган, дағал жун газламалардан буюм тикишда эса ҳар куни машиналарни тозалаб, мойлаб туриши лозим. Машинанинг ҳамма жойини тозалаш ва мойлашда электр юритгичи ўчириб қўйилади, юритма тасмаси олинади, игна энг юқори чекка ҳолатга ўрнатилади, тепки кўтариб қўйилади ва найда қалпоқчasi чиқариб олинади. Аввал машинанинг бош қисмидаги кир ва газлама туклари тозаланиб, деталлар латта билан артилади. Сўнгра машинани ағдариб қўйиб, платформа тагидаги деталлар ва таглик артилади.

Туташган деталлар орасидаги ишқаланадиган жойларга мойданда икки-уч томчи мой томизилади. Мой тўғридан-тўғри деталларнинг туташган жойларига, мой ўтказадиган тешикларга ёки маҳсус мойдонларига томизиб қўйилиши мумкин. Мойлаш тешиклари қизил рангга бўялган бўлади. Олдин машина платформаси тагидаги деталлар, сўнг машина танаси таянчидаги, платформа устидаги ва ниҳоят машина танасидаги деталлар мойланади. Мойлаш ишлари тугагандан сўнг машинани қўлда айлантириб, асосий валнинг енгил айланиси текшириб кўрилади, ортиқча мой латта билан артилади, мой бир текис тақсимланиши учун тепкини кўтариб қўйиб, машина бир неча секунд салт ишлатилади. Машинада иш бошлаш олдидан газлама парчасида баҳяқатор сифати текшириб кўрилади.

Назорат саволлари:

1. Синиқ баҳя ҳосил қилиб тикувчи машиналар қайси ишларда қўлланилади?
2. Синиқ баҳя ҳосил қилинишида игна қандай ҳаракатланади?
3. Тикув машиналарида мосламалар нима учун қўлланилади.

8-МАЪРУЗА

ЯШИРИН БАҲЯҚАТОРЛИ ТИКУВ МАШИНАЛАРИ

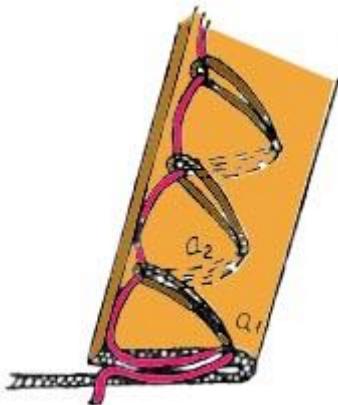
РЕЖА:

1. Бир ипли занжирсимон яширин баҳя ҳосил бўлиши.
2. 285 (Россия) русумли тикув машинаси
3. «Паннония» (Венгрия) фирмасининг СС-790 русумли тикув машинаси

Фойдаланилган адабиётлар:

1. К.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Рахмонов “Тикувчиликбуомларинишилабчиқаришхозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Рахмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Тикувчилик саноатида бир ипли яширин занжирсимон баҳя машиналари ва икки ипли яширин моки баҳя машиналари ишлатилади. Бир ипли яширин занжирсимон баҳянинг тузилиши 35-расмда кўрсатилган. Расмда кўринишича, материалнинг устки буқланган қисмини игна тешиб ўтган, остки қисмини эса игна қисман илиб олган, яъни материал остки қисмининг юзасида баҳяқатор кўринмайди. Бундан ташқари, ҳалқа а материал ичидан ўтказилиб, ҳалқа а нинг ҳаракатчизигига тўғрилаб қўйилади.

8.1-расм. Бир ипли яширин занжирсимон баҳя

Бундай баҳяқатор кўйлаклар этагини, астарлар четини қайириб тикишда, адип қайтартмасини, остки ёғани қавишда, шим остини букиб тикишда ва ҳоказода ишлатилади. Бир ипли занжирсимон баҳяқатор тез сукиладиган бўлса, ҳам бундан кирқмаслик керак, чунки бундай баҳяқатор деталлар орасида яширинган бўлади. Илгари икки ипли яшириш моки баҳяқатор устки ёғани остки ёғага улаш ва ёлғон қавиқ ҳосил қилиш учун ишлатилар эди. Ҳозир бундай баҳяқаторлардан кам фойдаланилади.

Бир ипли занжирсимон яширин баҳя ҳосил бўлиши. Ҳалқа ҳосил қилишда эгик игна 1 (8.1-расм), игна пластинаси 2 тагидаги бўрттиргич ва иккита тепки, чалиштиргич 3 ва рейка 4 қатнашади. Тикувчи педални босиб кўприкча туширади ва тепкилар устига ўнгини пастга қаратиб материаллар қўяди. Шунда тепкилар материалларни игна пластинаси 2 га (8.1-расм, а) қисади, бўрттиргич эса материалларни

игна пластинасининг ўйиқидан бўрттириб чиқаради. Игна 1 чапдан ўнгга ҳаракатланниб устки материални тешиб ўтади, оствисини эса қисман илиб олади. Бу пайтда чалиштиргич 3 тикувчи томонга сурилади.

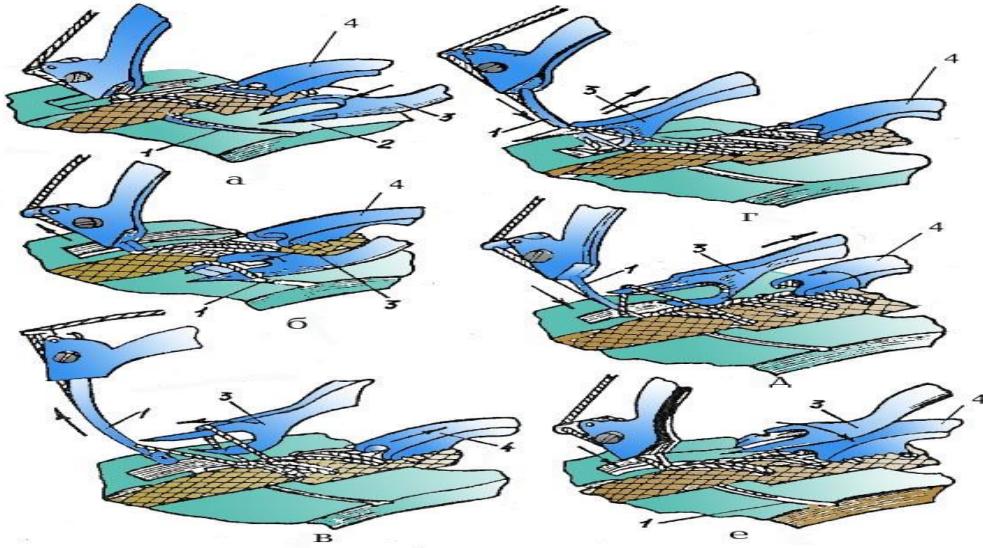
Игна 1 (8.1-расм, б) чапга 2-3 мм ҳаракатланганда ҳалқа ҳосил бўлади, чалиштиргич 3 нинг шохчалари шу ҳалқага киради.

Игна 1 материаллардан чиқади (8.1-расм, в) чалиштиргич 3 эса ўнгдан чапга ёй бўйлаб ҳаракатланниб игна ҳалқасини кенгайтиради ва уни игнанинг ҳаракат чизигига тўғрилаб қўяди. Шу пайтда рейка 4 пастга тушиб материалларни бир баҳя бўйи суради, шунда бўрттиргич материалларни бўрттиришдан тўхтайди. Кенгайган ҳалқа чалиштиргиччининг ёй бўйлаб ҳаракатланиши, материаллар ҳалқа чалиштиргиччининг ёй бўйлаб ҳаракатланиши, материаллар эса тикувчидан нарига сурилиши натижасида баҳяқаторга кўндаланг туриб қолади.

Игна 1 яна ўнгга ҳаракатланниб (8.1-расм, г) чалиштиргич 3 шохчалари орасидан ўтади ва ўзининг биринчи ҳалқасига киради. Чалиштиргич 3 тикувчидан нарига ҳаракатланади.

Игна 1 бўрттиргич игна пластинаси ўйиқидан бўрттириб чиқарилган материалларни тешиб ўтади (8.1-расм, д). Шунда олдинги баҳя дастлабки марта тортилади, шунингдек ғалтакдан резерв ипчуватилади.

Чалиштиргич 3 ёй бўйлаб чапдан ўнгга ҳаракатланади (8.1-расм, е). Игна 1 ўнг чекка ҳолатга қайтади, чалиштиргич 3 эса тикувчи томонга ҳаракатланади. Игна 1 материаллардан чиқсан пайтда баҳя узил-кесил тортилади. Шундан кейин жараён тақорланади.

8.2-расм. Бир ипли занжирсимон яширин баҳя ҳосил бўлиши

285 (Россия) русумли тикув машинаси. Россиядаги Подольск механика заводи ишлаб чиқарадиган бу машина кўйлак, юбкалар этагини бир ипли занжирсимон яширин баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Бу машинани қавиш ишларида ҳам ишлатиш мумкин. Асосий валининг айланиш частотаси 3200 мин гача, баҳясининг йириклиги 0 дан 7 мм гача ростланади, букиб тикиладиган материалларнинг қалинлиги 3 мм гача. Игналар 0873 № 65,75.

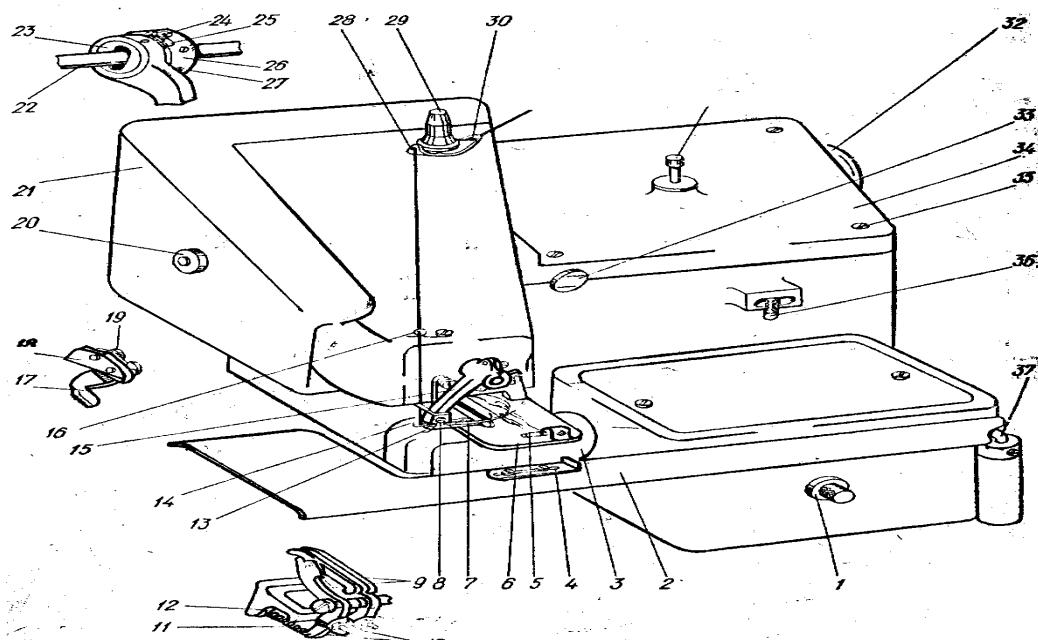
Машинада тебранувчи игна механизми, мураккаб фазовий ҳаракатланувчи чалиштиргич, материалларни сурадиган рейкали механизм, буралма ва вертикал ҳаракатланадиган тебранувчи бўрттиргич бор. Бўрттиргич буралма ҳаракатланганда игнанинг ҳар бир тешиб ўтишида кийим этаги букиб тикилади, унинг буралма ҳаракати билан вертикал ҳаракати қўйилганда эса кийим этаги игна бир гал тешиб ўтгандан кейин букиб тикади.

Машинага ип тақиша ипни ғалтақдан тушириб, юқоридан ип йўналтирувчи тешик 30 га (8.2-расм) киритилади, таранглик ростлагичи шайбалари 29 орасидан соат мили ҳаракати йўналишида айлантириб, олдинга томон ип йўналтирувчи тешик 28 дан ўтказилади, сим ип йўналтиргич 16 ҳалқасига киритилади. Маховик ғилдирак 32 ни буриб, игна юриткич 15 чап чекка ҳолатга келтирилади, юқоридан пастга томон ип ип йўналтирувчи тешик 14 дан, кейин сим ип йўналтиргич 13 дан ўтказилиб, пастдан юқори томонига 7 кўзига тақилади.

Машина маҳсус иш столига ўрнатилади. Унинг чап педали электр фрикцион юритмани ишга туширишга, ўнг педали эса кўприкча 3 ни игна пластинаси 6 га нисбатан туширишга хизмат қиласи. Букиб тикиш ишларининг бажарилиши қулай бўлиши учун машина очиладиган стол 2 билан таъминланган бўлиб, уни соат мили ҳаракатига қарши йўналишда буриб, иш ҳолатидан чиқариш мумкин. Очиладиган стол устига иккита винт ёрдамида йўналтиргич-линейка 4 маҳкамланган бўлиб, бу линейка этакни букиш кенглигини чегаралаб туради. Игна пластинаси 6 тутиб турадиган тормоз пластинаси 5 материал тикувчидан нарига сурилаётганда уни ўтказиб туради, бўрттиргич тикувчи томонга бурилганда материални тутиб қолади. Демак, кўйлак ёки юбка этагини букиб тикиш учун, унг педални босиш керак. Бунда кўприкча 3 билан тепкилар 9 бирга пастга тушади. Буюмни ўнг томонини пастга қаратиб тепкилар 9 устига қўйилади. Ички букилган зий йўналтиргич-линейка 4 га тегиб туради. Бу пайтда игна 7 ўзининг чап томондаги энг чекка ҳолатида бўлиши керак.

Етакни букиб тикишдан аввал материалнинг ҳамраш катталигини текшириб куриш керак, зарур бўлса, уни ростлаш керак. Буни ростлаш винти 1 ни буриб ростланади. Агар винт бураб киритилса, кўппричча 3 пастга тушади, демак, материал камроқ бўрттириб чиқарилади. Энди этакни букиб тикишни бошласа бўлади.

Бахя йириклигини ўзгартириш учун гайка 20 ни бураб олиб, қопқоқ 21 олинади. Бахя йириклиги ростлагичининг корпуси 26 даги винт 27 бўшатилади, винт 24 ёрдамида эса корпус 26 пази ичидаги ползун 25 сурилади. Ползун 25 ни сураётганда у билан бирга экстсентрик 23 асосий вал 22 га нисбатан сурилади. Асосий вал 22 билан экстсентрик 23 нинг марказлари орасидаги масофа қанча катта бўлса, бахя шунчалик йириклашади.

8.3-расм.285 русумли тикув машинаси.

Рейка 17 нинг материални ҳамраш микдори винт 19 ни бўшатгандан кейин, ричаг 18 ни вертикал суреб ростланади.

Тепки 9 нинг материалга бўлган босими ҳар қайси тепки учун алоҳида-алоҳида ростланади.

Винт 12 бураб киритилганда пружина 11 чўзилади ва тегишли ричаг материалга тепки босимини кучайтиради.

"Паннония" (Венгрия) фирмасининг Сс-790 русумли тикув машинаси. Бу машина кўйлак, костюм ва палтоларни бир ипли занжирсимон яширин баҳяқатор юритиб ҳам қавиб, ҳам букиб тикишга мўлжалланган. Асосий валининг айланиш частотаси 3500 мин гача, баҳясининг йириклиги 3 дан 7 мм гача ростланади, материалларнинг тепки тагида қисилган ҳолатдаги қалинлиги 3 мм гача. Игналар 3669 Е № 70-110 (Венгрияда чиқарилади). Машинада тебранувчи игна механизми, мураккаб фазовий ҳаракатланувчи чалиштиргич, материалларни сурадиган рейкали механизм, тебранувчи бўрттиргич ва иккита босиш тепкиси бор. Бу машинанинг бошқа яширин баҳя машиналаридан фарқи шундаки, унда буриладиган кўпприччи ӣӯқ, унинг ўрнига силиндрик платформа 4 (8.3-расм) ишлатилган. Бу амалда ҳамма қавиш ва букиб тикиш оператсияларини, қаттоқи диаметри 60 мм дан ортиқ силиндр деталларни ҳам тикишга имкон беради.

Ипларни тақиши. Фалтақдан тушган ип юқоридан чапга томон ип йўналтирувчи тешик 21 га киритилади, таранглик ростлагичи шайбалари 20 нинг орасидан соат мили

харакатига қарши йўналишда айлантириб, олдинга томон ип юналтирувчи тешик 19 дан ва ип юналтирувчи найча 15 дан ўтказилади. Маховик ғилдирак 23 ни буриб игна юриткични чекка ҳолатга келтириб, босиш пластинасининг ип йўналтирувчи 14 тешигидан ўтказилади, кейин пастдан юқорига томон игна 11 кўзига тақилади. қалин (костюмбоп) материалларни тикишда ипни ип йўналтирувчи тешик 19 дан кейин ип йўналтирувчи тешик 16 дан ўтказиштавсия этилади, кейин юқорида кўрсатилгандек ўтказилади.

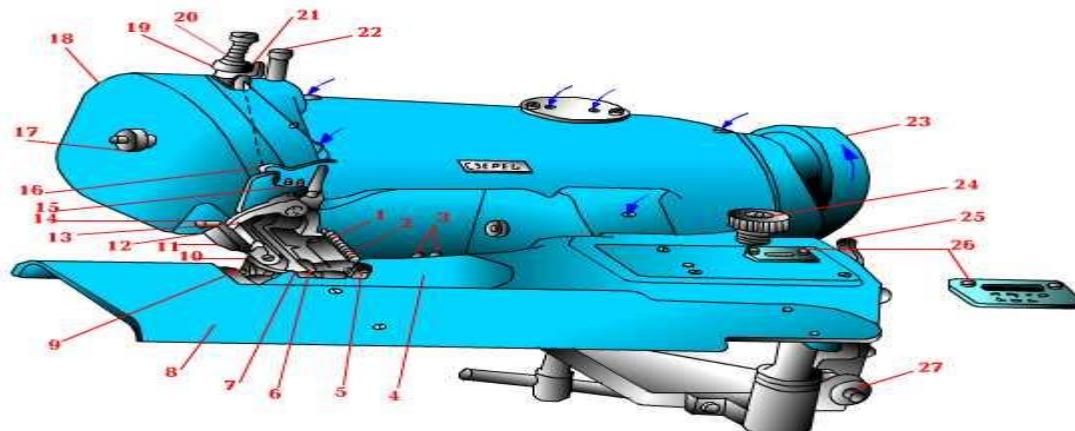
Машинани ишлатиш ва асосий ростлашлар. Машина маҳсус иш столи устига ўрнатилган бўлиб, унинг педали бор; ўнгдагиси тортқи ёрдамида ричаг 25 га уланган бўлиб, бўрттиргич 9 ни буришга ва тепкини туширишга, чандагиси эса машинанинг фриктсион юритмасини ишга туширишга хизмат қиласи. Ишни бажариш қулай бўлиши учун машина очиладиган столча 8 билан таъминланган бўлиб, уни ишлаш зонасидан чиқариб қўйиш ҳам мумкин. Игна пластинаси 6 га унинг тагида винт 10 ёрдамида йўналтиргич-линейка маҳкамланган. Унинг ёрдамида букиб тикиш ишлари бажарилади. Игна пластинаси ўйиқига тўхтатгич 1 кириб туради, у бўрттиргич тикувчи томонга бурилганда материални сурмасдан тўхтатиб туради.

Игна 11 ни алмаштириш учун маховик ғилдирак 23 ни буриб, игна юриткични чекка ҳолатга келтирилади, винт 13 қисқа ариқасини юқорига қаратиб игна 11 ўрнатилади. Материални бўрттириб чиқарилиш баландлигини даста 27 ни буриб ростланади. Агар даста соат мили ҳаракати йўналишида бурилса, материал кўпроқ бўртиб чиқади, даста 27 да бўрттириш баландлигини аниқроф ўрнатиш учун даражаланган шкала бор. Рейка 12 нинг материални ҳамраш миқдори 285 русумли тикув машинасидагидек ростланади.

Бахя йириклигини ростлашда кнопка 22 ни босиб, маховик ғилдирак 23 унинг айланиш йўналиши томонга то кнопка 22 нинг стержени пастга тушгунча айлантиради. Кейин маховик ғилдирак 23 соат мили ҳаракати йўналишида то яна шиқиллаган овоз эшитилгунча айлантирилади. Шиқиллаган овоз бахя йириклиги ўзгарганлигини билдиради. Шундай қилиб, асосий валнинг бир марта айланишида 3 мм дан 7 мм гача тўрт хил бахя йириклиги ҳосил қилиш мумкин. Бахя йириклиги ўрнатилгандан кейин кнопка 22 кўйиб юборилади. У ўз пружинаси таъсирида кўтарилиб чиқиши керак.

Тепкининг материалга босими винт 3 ёрдамида ростланади, бунда чандаги винт 3 унг тепки босимини ўзгартиришга, ўнг томондаги винт 3 эса чап тепкининг босимини ўзгартиришга хизмат қиласи. Винтлар бураб киритилса, тепкининг босими ошади.

Тўхтатгич пластинаси 7 нинг босими винт 5 ёрдамида пружина 1 нинг босимини ўзгартириб ростланади. Винт 5 бураб киритилса, гайка 2 пружина 1 ни чўзади ва тормоз пластинаси 7 нинг материалга босими ошади.

8.5-расм. 790 русумли тикув машинаси.

Йўналтиргич-линейканинг букиб тикиш оператсиясини бажаришдаги ҳолатини винт 10 ни бўшатгандан кейин, уни игна пластинаси 6 нинг кўндалангига суриб ростланади.

Буюмнинг этагини букиб тикишда игна ҳар тешиб ўтишида, бир, икки, уч гал тешиб ўтгандан кейин тикиш мумкин, чунки бу машинада, маҳсус интервал механизми бор. Тўртта пази бош шчит 26 да ўнгдан чапга томон 0,1:1, 1: 2, 1:3 бўлинмалар қилинган. 0 бўлинмаси материал игна ҳар бир тешганда бўртиб чиқишига. 1:1 бўлинмаси материални игна бир гал тешгандан кейин бўртиб чиқишига ва ҳоказога мос келади. Кўрсаткич кнопка 24 ни шчит 26 нинг навбатдаги пазига ўтказиш учун, кнопка 24 ни босиб, у шчит 26 нинг бўлинмасига мослаб бурилади.

Деталларнинг туташган жойларини қўлда индивидуал мойлаш билан пилик ёрдамида мойлаш бирга ишлатилади. Машина танасининг кетинги томонидаги иккита жойидан ташқари ҳамма мойланадиган жойлари расмда стрелка билан кўрсатилган. Игна, чалиштиргич ва материални сурисх механизмлари деталларининг туташмалари гайка 17 ни бўшатгандан кейин қопқоқ 18 ни олиб қўйиб, мойдон ёрдамида қолда мойланади.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ.

1. Бир ипли яширин баҳяқатор ҳосил бўлиш жараёнини тушунтириңг?
2. Яширин баҳяқатор билан тикиш машиналарида бўрттиргичнинг вазифаси нимада ва у қандай ҳаракатланади?
3. 285 русумли (Россия) тикув машинасида устки ип қандай тақилади?
4. 285 русумли тикув машинасида игна бир гал санчилишидан кейин материални бўрттириб юритилган яширин баҳяқатор қандай ҳосил бўлади?
5. "Паннония" (Венгрия) фирмасининг СС-790 русумли тикув машинаси 285 русумли тикув машинасидан фарқи нимада?

9-МАЪРУЗА.

ЙЎРМАБ ТИКИШ МАШИНАЛАРИ РЕЖА:

1. Йўрмаш машиналарининг вазифаси ва баҳяқатор турлари
2. «Зингер» фирмасининг 1831 У012-3 йўрмаб тикиш машинаси
3. «Жуки» (Япония) фирмасининг МО-2516-ДД4 йўрмаш-тикиш машинаси

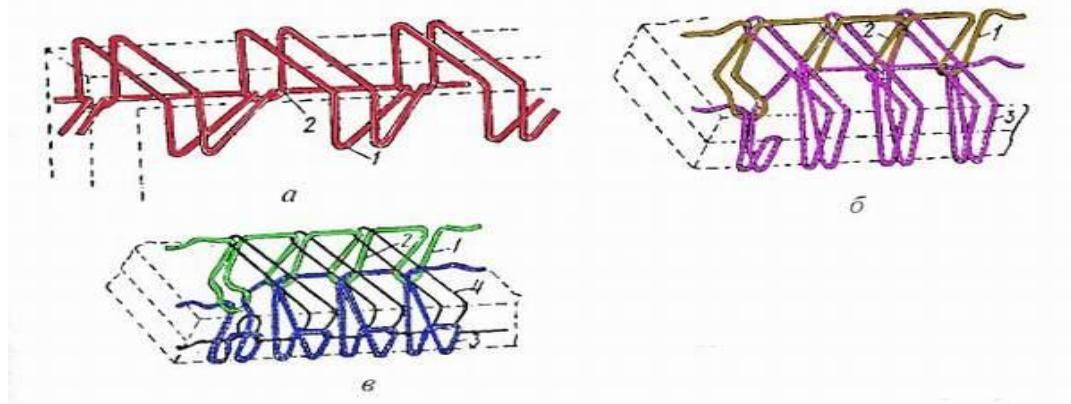
Фойдаланилган адабиётлар:

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х. Нурбоев, Г.К. Соатова, И.М. Раҳмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жиҳозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Л.П. Узоқова, И.М. Раҳмонов “Енгил саноат технологик жиҳозлари” Т. “Фан ва технологиялар” 2008 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001 й.
4. В.Я.Франц, В.В.Исаев “Швейные машины” Издательство «Легкая промышленность и бытовое обслуживание». Москва, 1986 г.

Йўрмаш машиналарининг вазифаси ва баҳяқатор турлари. Хилма-хил кийимларни тикаётганда деталлар қирқимларини йўрмаш бўйича жуда кўп ишлар қилиш керак бўлади. Шу мақсадда занжирсимон баҳали йўрмаш машиналари ишлатилади. Тикувчилик саноатида бир ипли занжирсимон баҳали йўрмаш машиналари мўйна тери тикишда ишлатилади. Бунда тикиш билан бир вақтда детал қирқимлари йўрмаб ҳам

кетилади. Бир ипли занжирсимон баҳяли баҳяқаторлар 30-расм, а да тасвиrlанган. Баҳя ҳосил бўлишида ҳалқа 1 вертикал жойлашган терилардан ўтиб, ташқарига чиқади ва тери қирқимларини ҳамраб, иккинчи ҳалқа 2 келтириладиган чизиққа тўғриланади. Костюмбоп ва палтобоп материаллардан тикиладиган тикувчилик буюмлари деталларининг қирқимларини йўрмаш учун кўпинча икки ипли занжирсимон баҳяли йўрмаш машиналари ишлатилади. Баҳя ҳосил қилишда устки ип ҳалқаси 1 га (30-расм, б) остки ипнинг материаллар қирқимини ҳамраб оладиган ҳалқаси 3 киритилади, остки ип ҳалқаси 3 га эса, устки ипнинг ҳалқаси 2 киритилади. Трикотаж буюмлар, ички кўйлаклар, кўйлаклар деталларининг қирқимларини йўрмаш учун уч ипли занжирсимон баҳяли йўрмаш машиналари ишлатилади. Бундай баҳяқаторнинг тузилиши 30-расм, в да тасвиrlанган бўлиб, ундан кўриниб турибдики, устки ип ҳалқаси 1 га биринчи остки ипнинг ҳалқаси 3 киритилади, кейин бу ҳалқага иккинчи ҳалқа 4 кириб, улар, одатда, иккита материал қирқимлари устида чалишади. Сўнгра ҳалқа 4 ҳалқа 2 нинг ҳаракатланиш йўлига тўғриланиб, ҳалқа ҳосил бўлиши такрорланади. Демак, бунда материаллар қирқими остки иплар 3 ва 4 нинг ҳалқалари ҳамраб олади, устки иплар ҳалқалари эса уларни бир-бирига улади.

Бир ипли занжирсимон йўрма баҳяли баҳяқатор осон сўқилиб кетадиган бўлгани учун, бундай баҳяқаторлар доим ёпиқ чокларда ишлатилади. Икки ва айниқса уч ипли занжирсимон йўрма баҳяли баҳяқаторларнинг сўқилиши қийин бўлгани сабабли улар деталлар қирқимларини титилишдан сақлайдиган қилиб тикиш ва йўрмашда ишлатилади. Устки ип билан чалиштиргичлар ипларининг таранглигини ўзгартириб, ипларни материал қирқими ўртасида чалишадиган ("мунчоқсимон баҳяқатор") қилиш ёки материалнинг ўнг томонига чиқариб кўйиш мумкин.

9.1-расм. Йўрмаш баҳяқаторларининг турлари

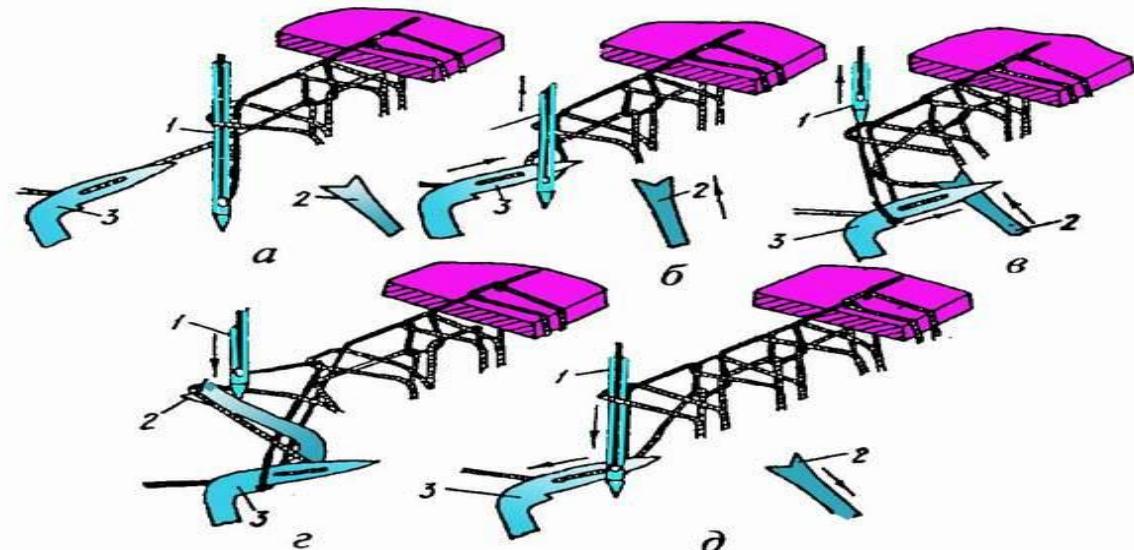
Турли буюмларни тикишда чоклаш ва йўрмаш баҳяқаторларини бир-бирига қўшиш йўли билан энг кўп самарадорликка эришиш мумкин. Чоклашда икки ипли моки баҳяқатор ёки икки ипли занжирсимон баҳяқатор билан қирқимларни йўрмашни бирга қўшиб олиб борадиган машиналар ишлатилганда энг юқори иқтисодий самарага эришилади. Тикувчилик буюмларининг ҳар қайси қирқимини алоҳида-алоҳида йўрмаб, уларни бир йўла тикиб кетадиган машиналар жорий қилиш йўли билан меҳнат унумдорлигини анчагина ошириш мумкин.

Икки ипли занжирсимон йўрма баҳянинг ҳосил бўлиши. Икки ипли занжирсимон йўрма баҳяни ҳосил қилишда машинанинг қуйидаги иш органлари қатнашади: устки ип тақиладиган игна (9.2-расм), остки ип тақиладиган чалиштиргич 2, кенгайтиргич 1, рейка, тепки ва йўрмаш олдидан деталлар четини қирқадиган пичоқ механизми.

Игна 1 (9.2-расм, а) энг пастки ҳолатга тушади, чап чалиштиргич 2 чапда, кенгайтиргич 3 эса ўнгда бўлади.

Игна 1 (9.2-расм, б) энг пастки ҳолатдан 2,5-3 мм кўтарилиб, ҳалқа ҳосил қиласди, бу ҳалқага чапдан ўнгга ҳаракатланиб чап чалиштиргич 2 киради.

Чап чалиштиргич 2 ўнгга ҳаракатланишда давом этиб, қаршисидан келаётган кенгайтиргич 3 билан учрашади, кенгайтиргич чап чалиштиргич ҳалқасини илиб олади. Игна 1 9.2-расм, в) шу пайтда материалдан чиқади, рейкалар кўтарилиб, материалларни бир баҳя бўйи суради.

9.2-расм. Икки ипли занжирсимон йўрмаш баҳясининг ҳосил бўлиши.

Кенгайтиргич 3 (9.2-расм, г) игнапластинастепасигакўтарилиб, чапчалиштиргич 2 нингҳалқасинипастгатомонҳаракатланабошлаётганигна 1 нингҳаракатчилизигатўғрилабкўяди.

Игна 1 (9.2-расм, д) чапчалиштиргич 2 нингҳалқасигакиради, материалларнитешибўтиб, пастгатушабошлайди. Бупайтдачапчалиштиргич 2 чапга, кенгайтиргич 3 эса ўнгга ҳаракатланади.

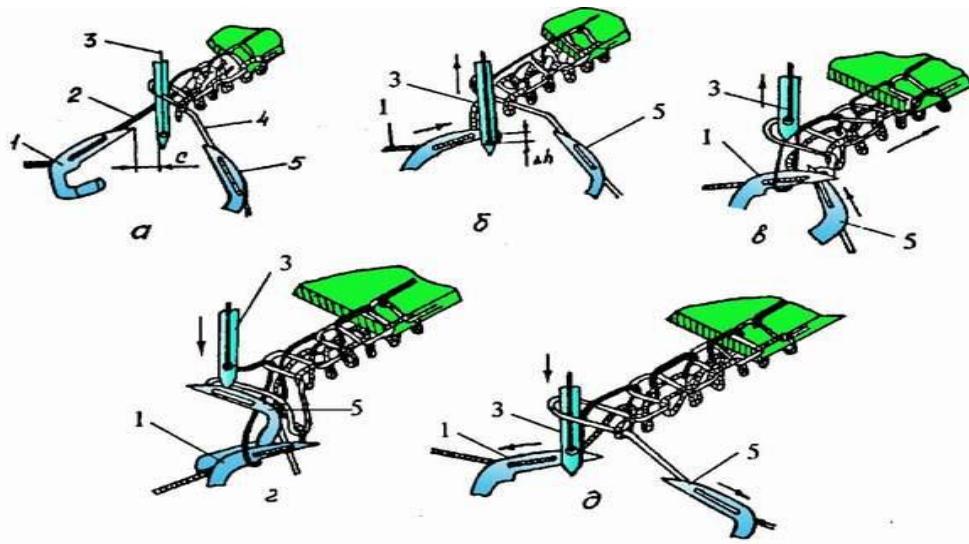
Шунданкейинбаҳяҳосилбўлишжараёнитакрорланади.
Материалларсилжиётгандαιплартепкибармоғидачалишади,
тортилганҳалқалартепкибармоғидансирпанибтушиб,
материалларниуларнингқирқиминитортмайқамраболади.

Учили занжирсимонийўрмабаҳянингҳосилбўлиши.
Бундайбаҳяниҳосилқилишучункенгайтиргичўрнигаучинчииптақиладиганўнгчалиштиргич 3 ишлатилади (9.3-расм.).

Игна 1 (9.3-расм, а) энгпасткиҳолатгатушади, чапчалиштиргич 2 чапда, ўнгчалиштиргич 3 ўнгдабўлади.

Игна 1 (9.3-расм, б) энгпасткиҳолатдан 2,5-3 мм кўтарилаётгандаҳалқаҳосилқилади. Чапчалиштиргич 2 чапдан ўнгга ҳаракатланиб, шуҳалқагакиради.

Ўнгчалиштиргич 3 (9.3-расм, в) унингқаршисидан келаётганчапчалиштиргич 2 нингҳалқасигакиради. Игна 1 материалдан чиқади, рейка кўтарилиб, материални бир баҳя бўйи суради.

9.3расм. Уч ипли занжирсимон йўрмаш баҳясининг ҳосил бўлиши.

Ўнг чалиштиргич 3 (9.3-расм, г) игна пластинаси тепасига кўтарилиб, ўзининг бошланғич ҳаракати чизиги ортига чап чалиштиргич 2 ҳалқасини ўтказади ва ўз ҳалқасини игна 1 нинг ҳаракат чизигига тўғрилаб кўяди.

Игна 1 (9.3-расм, д) ўнг чалиштиргич 3 ҳалқасига киради. Материалларни тешиб ўтиб, пастга тушади. Бу вақтда чап чалиштиргич 2 чапга, ўнг чалиштиргич 3 эса ўнгта ҳаракатланади. Кейин жараён такрорланади.

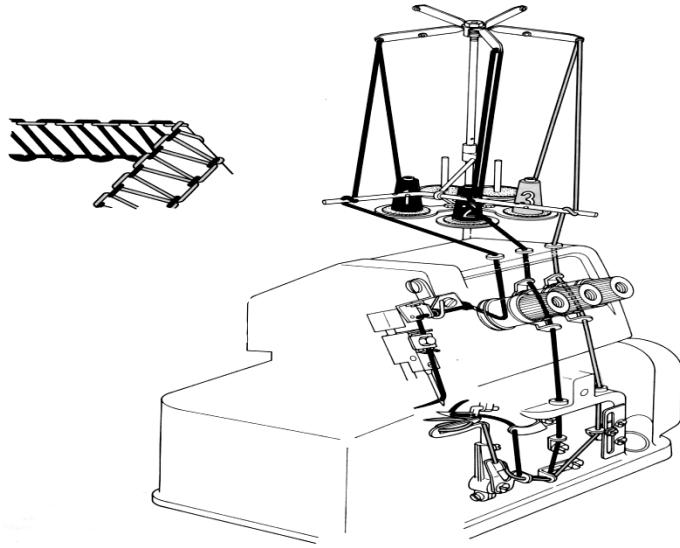
"Зингер" фирмасининг 1831 У 012-3 йўрмаб тикиш машинаси. "Зингер" фирмасининг бу машинаси аёллар енгил кўйлакларининг костюмлар, болалар ва эркаклар кўйлакларининг деталларини уч ипли занжирсимон баҳяқатор юритиб тикишга мўлжалланган. Ушбу машина қаторида "Зингер" фирмаси бир қанча турдаги йўрмаш машиналарини ишлаб чиқаради.

Машинада битта игна ва иккита чалиштиргичи бор. Материалларни сурадиган рейкали дифференсиал механизми бўлиб, олдинги рейка ҳам солқи ҳосил қиласди, ҳам материални чўзади. Пичноқ механизми қайчи принципида ишлайди. Машинада мой насоси ёрдамида автоматик мойлаш системаси ишлатилади

Ип тақиши. Игнанинг ипини ғалтакдан чиқариб, юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи ричаг 1 нинг (9.3-расм) тешигидан, бурчаклик 2 нинг иккита тешигидан бирин-кетин ўтказилади, ип йўналтирувчи втулка 3 дан ўтказиб, ип таранглик ростлагичи шайбалари 4 орасидан айлантириб олиб, ўнгдан чапга томон игна механизмини ёпиб турадиган шит тагига киритилади. Кейин ип сим ип йўналтиргич 5 илгагидан, ип йўналтиргич 6 нинг иккита тешигидан ўтказилади, юқоридан пастга томон қўшимча таранглик ростлагичи пластинаси 7 тагидан олиб ўтиб, тикувчидан нарига томон йўналтириб, игнаси 8 кўзига тақилади.

Чап чалиштиргич ипини ғалтакдан ричаг 9, бурчаклик 10 тешикларидан ўтказиб, юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи втулка 11 га, ип йўналтирувчи тешик 12 га киритиб, таранглик ростлагичи шайбалари 13 орасидан айлантириб, ип йўналтирувчи тешик 14 дан, кейин ип йўналтирувчи втулка 15 дан ўтказилади ва ип йўналтиргич 16 тешигига киритилади, ўнгдан чапга томон ип йўналтиргич 17 тешигига ва пастдан юқори томон ип узаткич тешиклари 18, 19 дан ўтказилади. Маховик ғилдиракни бураб чап чалиштиргич 20 ни чап чекка ҳолатга келтириб, ипни пинсет ёрдамида чалиштиргичнинг учта тешигига тақилади.

Үнг чалиштиргич ипи бобинадан ортдан олдинга томон ричаглар 21 нинг тешигидан ўтказилади, бурчаклик 2 нинг иккита тешигидан ўтказилиб юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи втулка 22 дан ўтказилиб, ип йўналтирувчи тешик 23 га киритилади, таранглик ростлагичи шайбалари 24 орасидан айлантириб, ип йўналтирувчи тешик 25 га киритилади. Кейин ип ип йўналтирувчи втулка 26 дан, ип йўналтиргич 27 нинг тешигидан ўтказилади, ўнгдан чапга томон ип

9.4-расм."Зингер" фирмасининг 1831 У 012-3 йўрмаб тикиш машинасига ипларни тақиши

йўналтиргич 28 нинг кетинги тешигига ва ип узаткич тешиги 29 га киритилиб, олд томонлан ип йўналтиргич 30 тешигидан ўтказилади. Маховик филдиракни буриб ўнг чалиштиргич 31 ни ўнг чекка ҳолатга келтириб, пинсет ёрдамида унинг тешигига ип тақилади.

"Жуки" (Япония) фирмасининг МО -2516-ДД4-300 йўрмаш-тикиш машинаси. Япониядаги "Жуки" фирмаси кўп турдаги йўрмаб-тикиш машиналарини ишлаб чиқаради. Бу фирманинг йўрмаш-тикиш машиналари жаҳон миқёсида жуда кенг қўлланилади. Ҳозирги пайтда ишлаб чиқараётган икки игнали йўрмаш машиналарининг технологик ва техник кўрсаткичлари жиҳатидан замон талабларига жавоб беради.

Бу машина аёллар енгил қўйлагини, болалар кийимлари, эркаклар қўйлакларини, трикотаж буюмларни икки ипли занжирсимон баҳяқатор юритиб тикишга ва бир йўла уч ипли занжирсимон йўрма баҳяли баҳяқатор юритиб газламалар қирқимини йўрмашга мўлжалланган. Асосий валининг айланиш частотаси 6500 айл/мин, баҳясининг йириклиги 0 дан 4 мм гача, йўрмаш кенглиги 3,2-6,35 мм, параллел игналари ўртасидаги оралиқ 3,2 мм, чок кенглиги 6,4-9,55 мм гача ростлаши мумкин. DCx27 игналари Японияда ишлаб чиқарилган.

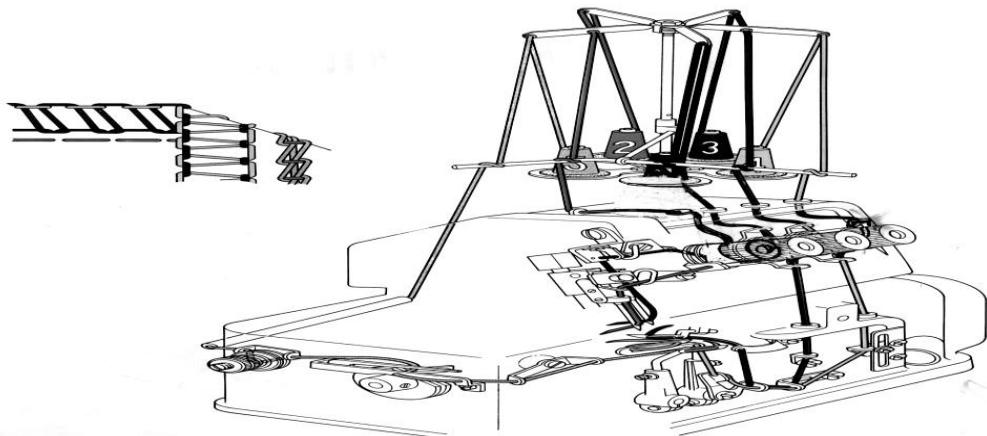
Машина беш ипли бўлиб, иккита игнаси ва учта чалиштиргичи бор. Газламаларни сурадиган рейкали дифференсиал механизми иккита рейкадан иборат бўлиб, олдинги рейкаси ҳам солқи ҳосил қила олади, ҳам газламани чўза олади. Пичноқ механизмлари қайчи принципида ишлайди. Машинада тепки тагидан тикилиб чиқсан газламалардаги занжирсимон ипларни қирқиш учун электр магнит қурилма қўлланилади. Машинада марказлаштирилган автомматик мойлаш системаси бўлиб, уни асосий вал ҳаракатга келтирадиган тишли ғилдиракли насос ишлатади.

Машинада турли ипларни қўллаб тикиш имкони бор. Игнани совитиш қурилмаси машинанинг максимал тезлигига ҳам игна қизишидан ҳимоялайди. Дифференсиал суринш

механизмида микросозлагич системаси қўлланилган. Материал остидаги плита бошқарув ричаги ёрдамида енгил очилади.

Ип тақиши. Йўрмаш игнасининг ипини ғалтакдан чиқариб, юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи ричаг 4 нинг (9.4-расм) тешигидан, бурчаклик 6 нинг иккита тешигидан бирин-кетин ўтказилади, ип йўналтирувчи втулка 9 дан ўтказиб, ип таранглик ростлагиши шайбалари 15 орасидан айлантириб олиб, ўнгдан чапга томон игна механизмини ёпиб турадиган шит тагига киритилади. Кейин ип сим ип йўналтиргич 14 илгагидан, ип йўналтиргич 13 нинг иккита тешигидан ўтказилади, юқоридан пастга томон қўшимча таранглик ростлагиши пластинаси 49 тагидан олиб ўтиб, тикувчидан нарига томон йўналтириб, йўрмаш игнаси 24 кўзига тақилади. Чоклаш игнаси ипини ғалтакдан чиқариб, юқоридан олдинга томон ричаглар 2 ва 1 тешигидан ўтказилади, юқоридан пастга томон бурчаклик 6 нинг иккита тешигидан бирин-кетин ўтказилади, ип йўналтирувчи тешик 7 дан ўтказиб, таранглик ростлагиши шайбалари 8 нинг орасидан айлантириб, пастга томон ип йўналтирувчи тешик 12 га, ўнгдан чапга ип йўналтирувчи 23 ҳалқасидан ўтказилади, кейин юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи чоклаш игнаси 46 кўзига тақилади.

Чап чалиштиргич ипини ғалтакдан ричаг 5, бурчаклик 6 тешикларидан ўтказиб, юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи втулка 11 га, ип йўналтирувчи тешик 18 га киритиб, таранглик ростлагиши шайбалари 19 орасидан айлантириб, ип йўналтирувчи тешик 20 дан, кейин ип йўналтирувчи втулка 27 дан ўтказилади ва ип йўналтиргич 29 тешигига киритилади, ўнгдан чапга томон ип йўналтиргич 32 тешигига ва пастдан юқори томон ип узаткич тешиклари 33, 34 дан ўтказилади. Маховик ғилдиракни бураб чап чалиштиргич 26 ни чап чекка ҳолатга келтириб, ипни пинсет ёрдамида чалиштиргичнинг учта тешигига тақилади.

9.5-расм."Жуки" (Япония) фирмасининг МО-2516-ДД4-300 йўрмаш-тикиш машинасига ипларни тақиши

Ўнг чалиштиргич ипи бобинадан ортдан олдинга томон ричаглар 3 ва 5 нинг тешигидан ўтказилади, бурчаклик 6 нинг иккита тешигидан ўтказилиб юқоридан пастга томон ип йўналтирувчи втулка 10 дан ўтказилиб, ип йўналтирувчи тешик 17 га киритилади, таранглик ростлагиши шайбалари 16 орасидан айлантириб, ип йўналтирувчи тешик 21 га киритилади. Кейин ип ип йўналтирувчи втулка 28 дан, ип йўналтиргич 30 нинг тешигидан ўтказилади, ўнгдан чапга томон ип йўналтиргич 30 нинг кетинги тешигига ва ип узаткич тешиги 33 га киритилиб, олд томондан ип йўналтиргич 31 тешигидан ўтказилади. Маховик ғилдиракни буриб ўнг чалиштиргич 25 ни ўнг чекка ҳолатга келтириб, пинтсет ёрдамида унинг тешигига ип тақилади.

Тикиш чалиштиргичи ипини бобинадан чиқариб ричаг 1 билан бурчаклик 6 тешикларидан ўтказилади, сим ип ўтказгич ёрдамида ўнгдан чапга томон найча 45 дан, ип

йўналтиргич 44 тешигидан ўтказилади, таранглик ростлагиши шайбалари 43 орасидан айлантириб, ип йўналтиргич тешиги 42 га киритилади. Кейин ипни олдинга томон ип узаткич 40 устидан унинг ўнг тармоқи тагига олиб борилади, ип йўналтиргичнинг иккита тешиги 39 ва 38 дан олдинга томон ўтказиб, чапдан ўнгга томон ип йўналтиргичнинг иккита тешиги 37 ва 36 дан ўтказилади. Маховик ғилдиракни буриб, тикиш чалиштиргичи 36 ни ўнг чекка ҳолатга келтириб, пинтсет ёрдамида ип чалиштиргичнинг иккита тешигига тақилади.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ.

1. Икки ва уч ипли занжирсимон йўрма баҳяқатор асосан қайси ишларни бажаришда қўлланилади?
2. Уч ипли занжирсимон йўрма баҳя ҳосил бўлиш жараёнида қайси ишчи органлар иштирок этади ва ҳар бирининг вазифаси нимада?
3. «Жуки» фирмасининг МО-2516-ДД4-300 йўрмаш-тиши машинаси қайси механизм ва қурилмалардан тузилган?

Адабиётлар рўйхати:

1. Қ.Т.Олимов, Р.Х.Нурбоев, Г.К.Соатова, И.М.Рахмонов “Тикувчилик буюмларини ишлаб чиқариш жихозлари” Т. “Фан” 2011 й.
2. Қ.Т.Олимов ва бошқалар. “Тикувчилик корхоналари жихозлари” Тошкент 2001 й.
3. Х.Х.Самархўжаев “Тикувчилик корхоналарининг ускуналари”. Т. “Ўзбекистон” 2001
4. Қ.Т.Олимов ва бошқалар “Енгил саноат машина ва аппаратлари” Тошкент 2001 й.
5. Қ.Т.Олимов, Р.Х.Нурбоев ва бошқалар. “Енгил саноат жихозларини таъмирлаш ва тиклаш асослари” Тошкент

